

The dynamic of change in history education in Turkey: The History Foundation

Türkiye’de tarih eğitiminde bir değişim dinamiği: Tarih Vakfı¹

Refik Turan²

Abstract

The History Foundation founded in 1991 and being one of the important points at issue of the period since 1993 has been actively involved in history education and textbooks. In this study, *general survey model* and *document review* methods were used in order to reveal the opinions and activities of the History Foundation in regard to history education and its effects on the history education system in Turkey. The History Foundation carried on an intensive activity to create awareness, consciousness and social demand with regard to the alteration and transformation need in the field of history education by presenting scientific developments related to history education, relevant implementations in developed countries and the opinions and expectations of international institutions such as UNESCO, the European Council and European Union regarding history education to the Turkish public. The Foundation has generally performed its activities in the form of *research, symposiums, workshops and conferences, publishing and establishing communication through official decision mechanisms*. Since the 2008-2009 academic year in secondary education in Turkey, curriculums and textbooks have been republished based on the constructivist understanding by amending the history education system. Although it is difficult to anticipate the effect of the History Foundation on the acceptance of these new programs trying to balance between knowledge-skills, nationality-locality-universality and external and intra-discipline purposes and complying with the

Özet

1991 yılında kurulan ve 1993 yılından itibaren dönemin önemli tartışma konularından olan tarih öğretimi ve ders kitapları konusunda yoğun faaliyetlerde bulunan Tarih Vakfı’nın tarih öğretimine yönelik düşünceleri ve faaliyetleri ile Türkiye’deki tarih öğretim sistemi üzerindeki etkilerini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen bu araştırmada *genel tarama modeli* ve *doküman incelemesi* yöntemi kullanılmıştır. Tarih Vakfı, tarih öğretimiyle ilgili bilimsel gelişmeleri, gelişmiş ülkelerdeki konuyla ilgili uygulamaları ve UNESCO, Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği gibi uluslararası kuruluşların tarih eğitime ilişkin düşünce ve beklentilerini Türkiye kamuoyuna tanıtmak suretiyle tarih eğitimi alanında değişim ve dönüşüm ihtiyacı konusunda farkındalık, bilinç ve toplumsal talep yaratmak için yoğun bir faaliyet sürdürmüştür. Vakıf konuyla ilgili faaliyetlerini genel olarak *araştırma, sempozyum, atölye ve konferanslar, yayıncılık ve resmi karar mekanizmalarıyla iletişim kurmak* şeklinde gerçekleştirmiştir. Türkiye’de ortaöğretimde 2008-2009 öğretim yılından itibaren tarih öğretim sisteminde değişikliğe gidilerek öğretim programları ve ders kitapları *yapılandırmacı* anlayışa göre yeniden hazırlanmıştır. Bilgi-beceri, ulusallık-yerellik-evrensellik ve disiplin içi amaçlar-disiplin dışı amaçlar arasında bir denge kurmaya çalışan ve Tarih Vakfı’nın önerdiği tarih eğitimi modeliyle ana hatlarıyla örtüşen bu yeni programların kabulünde Tarih Vakfının etkisinin ne düzeyde olduğunu kestirmek zor olsa da Vakfın özellikle 2005

¹ Bu makale 26-28 Haziran 2015 tarihleri arasında Rusya Federasyonu’nda gerçekleştirilen 4th International Conference on Education (ICED-2015)’te sunulan sözlü bildirinin geliştirilmiş halidir.

² Yard. Doç. Dr., Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, refikturan76@hotmail.com

history education model suggested by the History Foundation with its main lines, it is a true fact that the Foundation has turned history education in Turkey to a sphere of interest with the activities it has performed especially before 2005, contributed to a modern understanding concerning the subject and created significant resource diversity for the use of history teachers who nowadays teach lessons based on the new system with the information, documents and publications it has produced.

Keywords: Economic and Social History Foundation of Turkey; History Foundation; history teaching; history education; history textbooks.

[\(Extended English abstract is at the end of this document\)](#)

1. Giriş

Kökenleri Antik Yunan’a kadar uzanan (Aslan, 2010) *sivil toplum* kavramı, zaman içerisinde toplumsal gelişmelere bağlı olarak anlamca devletle özdeş olmaktan devlet dışı alana evrilerek günümüze kadar ulaşmıştır. 1980’li yıllardan itibaren *sivil toplum*, giderek daha fazla hukuk devleti, temsil, haklar ve vatandaşlık ilkeleri temeline dayalı liberal bir demokratik sistemin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bu anlayışa göre *sivil toplum* ve demokrasi arasındaki ilişki birbirlerini gerekli kılmakta, halkın yönetime katılması için gerekli mekanizmaların çeşitlenmesini ve etkililiğini artırarak demokrasinin işlerliğini artırmaktadır. Günümüzde *sivil toplum*, kendi kendine oluşmuş, kendi desteğini kendi varlığından alan, devletten özerk, gönüllü, bir hukuki düzen ya da kurallar kümesine bağlı sosyal hayatın organize bir alanını ifade etmektedir (Akpınar Gönenç, 2001: 41). Başka bir ifadeyle *sivil toplum*, devlet denetimi dışında kalan, dolaylı veya dolaysız ama belli düzeyde siyasi bir nitelik içeren, fakat özünde toplumsal sorunların çözümüne dönük sivil etkinlikleri, ilişkileri, çıkarları yaşama geçiren bir alana tekabül etmektedir (Keyman, 2006: 15).

1980’li yılların ortalarında *Glastnost* ve *Prestroika* ile başlayan, Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla sona eren süreçte katı ideolojiler yerlerini başta kapitalizm olmak üzere feminizm, çevrecilik vb. yumuşak ideolojilere bırakmıştır. Bu gelişmeler Türkiye’de de ilgiyle izlenmiş ve doğrudan siyasi konuların yanında modern toplumun yeni duyarlılık alanlarıyla da ilgilenilen bir sürecin başlanması sonucunu doğurmuştur (Akpınar Gönenç, 2001: 117). Bu dönemde Soğuk Savaş Döneminin sona ermesi, küreselleşme ve bilgi toplumunun gelişimi, ülkenin her yönüyle dışa açılması ve Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üyelik çabaları gibi dış faktörler (Çaha vd., 2013: 19) ile toplum üzerindeki devlet tekelinin gittikçe kalkması, izlenen liberal ekonomi politikaları ve medya ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler gibi iç etkenler Türkiye’de sivil toplumun canlanmasına ve akademik, toplumsal ve siyasal sistemler içinde gittikçe daha fazla yer almaya başlamasına yol açmıştır (İçduygu, Meydanoğlu ve Sert, 2011: 45).

1980’li yılların ortaları Türkiye’de *sivil toplum* alanında bahsedilen gelişmelere paralel olarak tarihçilik, genel eğitim sistemi ve tarih öğretim sisteminin de sorgulanmaya ve eleştirilmeye başladığı bir dönem olmuştur. 1990’lı yıllarda daha da belirginleşen bu eleştiriler daha çok *ezhervi eğitim modeli*, *resmi tarih anlayışı* ve *Türk-İslam sentezi* kavramları etrafında yoğunlaşmıştır. Gelişmekte olan ifade özgürlüğü, katılımcılık ve sivil toplum ortamında toplumun farklı kesimleri tarafından

yılından önce gerçekleştirdiği faaliyetlerle Türkiye’de tarih eğitimini bir ilgi alanı haline getirdiği, konuyla ilgili çağdaş bir anlayış oluşmasına katkı sunduğu ve ürettiği bilgi, belge ve yayınlarla günümüzde yeni sisteme göre ders işleyen tarih öğretmenlerinin yararlanabilecekleri önemli bir kaynak çeşitliliği yarattığı bir gerçektir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı; Tarih Vakfı; tarih öğretimi; tarih eğitimi; tarih ders kitapları.

farklı gerekçelerle dillendirilen bu eleştiri ve değişim talepleri basın-yayın, görsel medya ve iletişim teknolojileri alanında kaydedilen gelişmelere bağlı olarak yaygınlaşma imkânı da bulmuştur.

Bahsedilen tüm bu eleştiri ve değişim taleplerini karşılamak amacıyla 2005-2006 öğretim yılından itibaren ilköğretimde, 2008-2009 öğretim yılından itibaren ise ortaöğretimde “*postmodernizmin eğitimdeki uzantısı*” (Aydın, 2006) olan *felsefi yapılandırmacılığı* esas alan yeni bir anlayışa geçilmiştir. Bu değişiklikler kapsamında lise tarih dersi öğretim programları ve ders kitapları yeni anlayışa göre hazırlanarak kademeli olarak uygulanmıştır (MEB, 2007; MEB, 2008a; MEB, 2008b; MEB, 2009; MEB, 2010). Gerçekleştirilen değişikliklerle tarih derslerinin daha önce olduğu gibi 9. ve 10. sınıflarda haftada iki saat okutulmasına devam edilirken, Birinci Dünya Savaşı’ndan 2000’li yıllara kadar Türkiye ve dünyadaki siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmeleri kapsayan Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi adıyla yeni bir dersin de okutulmasına başlanmıştır. Yine 11. sınıfların sosyal alanlarında okutulan ancak o zamana kadar öğretim programı hazırlanmamış olan Tarih 11 dersi için tamamen Türk kültür ve medeniyeti konularından oluşan öğretim programı hazırlanmıştır. Yeni öğretim programlarında Tarih derslerinin genel amaçları ve her dersin ayrı ayrı amaçları yeniden düzenlenirken, hedef ve davranışlar yerine kazanımlar getirilmiş, derslerin etkinliklerle işlenmesi öngörüldüğünden öğretim programlarında ve ders kitaplarında etkinlik örneklerine yer verilmiştir. Ders kitapları da yeni programın dayandığı anlayışa uygun olarak hazırlanmış; sunuş, metin ve görseller bakımından zenginleştirilmiştir.

Türkiye’de tarih öğretim sisteminde bahsedilen değişiklikler kuşkusuz ki birtakım iç ve dış dinamiklerin etkisi altında gerçekleştirilmiştir ki bu dinamiklerden birisi de bir sivil toplum örgütü olan Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı (Tarih Vakfı)’dır.³

Bu araştırmanın amacı 1991 yılında kurulan ve 1993 yılından itibaren dönemin önemli tartışma konularından olan tarih öğretimi ve ders kitapları konularında yoğun faaliyetlerde bulunan Tarih Vakfı’nın tarih öğretimine yönelik düşünceleri ve faaliyetleri ile Türkiye’deki tarih öğretim sistemi üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır. Araştırmada *genel tarama modeli* (Karasar 1984: 79) ve “*araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan*” (Yıldırım ve Şimşek 2003: 140) *doküman incelemesi* yönteminden yararlanılmıştır. Bu çerçevede Vakıf tarafından yayınlanan çeşitli kitap, dergi, rapor, broşür vb. yazılı materyaller ile vakfın web sitesi, e-broşür, e-bülten gibi elektronik materyaller incelemeye tâbi tutulmuştur. Elde edilen verilerden Vakfın tarih öğretim anlayışı ve Türkiye’de bu anlayışa uygun bir tarih öğretim sistemini benimsetmeye yönelik çaba ve faaliyetleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2. Tarih Vakfı

14 Eylül 1991 tarihinde çoğunluğu akademisyen, siyasetçi, yazar ve sanatçılardan oluşan 264 aydın tarafından⁴ İstanbul’da kurulan Tarih Vakfı’nın kuruluş senedinde *tarihçilik* ile ilgili çok geniş bir faaliyet alanı belirlendiği görülmektedir.⁵ Vakfın kurucularından Orhan Silier, Vakfın, 12

³ Vakfın ilk kurulduğunda ismi Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı olup 2005 yılında Tarih Vakfı olarak değiştirmiştir. Bu araştırma boyunca Vakfın kamuoyunda daha yaygın olarak bilinen ismi olan Tarih Vakfı kullanılmıştır.

⁴ Vakfın *Girişim Kurulu* şu isimlerden oluşmaktadır: Korkut Boratav, Yigit Gülöksüz, Şükran Ketenci, Haldun Özen, Ülkü Özen, Orhan Silier, Sönmez Taner, İlhan Tekeli, Zafer Toprak, Tarık Zafer Tunaya, Mete Tunçay ve Zafer Üskül, Bkz. Özen, H. (2001) Tarih Vakfı’nın kuruluş sürecine ilişkin bazı belgeler: Türkiye Sosyal Tarih Vakfı’ndan Tarih Vakfı’na. *Toplumsal Tarih*, 93, 19-21.

⁵ Vakıf senedinde Vakfın amaçları şu şekilde sıralanmaktadır: Türkiye’nin ekonomik ve toplumsal tarihi ile ilgili çalışmaların ülkenin kültürel zenginliği ve kültürel kalkınması için taşıdığı önemin toplum bilincinde yer etmesinin sağlanması, tarihsel değer taşıyan el yazmaları, belge, fotoğraf vb. her türlü güç bulunur yayının ülke içinde kalması, korunması ve yararlanmak isteyenlerin kullanımına sunulması, yok olma ihtimali olan malzemeleri mikrofilm vb. yöntemlerle kayıt altına almak, sözlü tarih çalışmaları gerçekleştirmek, ileride Türkiye tarihi açısından özel önem taşıyabileceği düşünülen olay ve gelişmelerin ayrıntılı ses ve görüntü kayıtlarının yapılması, uzman kitaplık kurulması, Türkiye’nin ekonomik ve toplumsal tarihi bakımından önem taşıyan özel ellerdeki arşiv ve kitaplıkların saptanarak dokümanlarının yapılması ve kataloglarının yapılması, ekonomik ve toplumsal tarih alanında belli başlı yayınları kapsayan

Eylül ortamından çıkıldığı bir dönemde sivil toplum kuruluşları oluşturarak Türkiye’nin demokratikleşmesine ve toplumun yeniden örgütlenmesine katkı sunmak ve 1980 sonrasında Türk Tarih Kurumu’nun Türkiye’de tarihçiliğin çok sınırlı bir kesiminin kurumu haline gelmesi nedeniyle tarihçilik alanına sivil toplumun müdahalesini sağlamak ihtiyacından doğduğunu belirtmektedir (Köker, 2001: 22). Vakfın resmi web sitesinde de Türkiye’de tarih bilincini geliştirip yaygınlaştırmayı amaçlayan kamu yararına çalışan bir sivil toplum kuruluşu olan Vakfın ülke insanlarının tarihe bakışlarına yeni bir içerik ve zenginlik kazandırmayı, tarihi mirasın korunmasını köklü bir duyarlılıkla, geniş toplum kesimlerinin katılımıyla gerçekleştirmeyi amaçladığı belirtilmektedir (Tarih Vakfı, 1991a).

Bakanlar Kurulu’nun 10.01.1998 tarih ve 98/10648 numaralı kararıyla kamu yararına çalışan sivil toplum örgütü statüsü kazanan Vakıf, Nisan 2005 tarihinde gerçekleştirdiği olağanüstü genel kurulunda Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı olan ismini Tarih Vakfı olarak değiştirmiştir.

Vakfın 264 kişilik kurucuları arasında ağırlığı akademisyen ve akademisyen kökenli siyasetçiler oluşturmakla birlikte sanatçı yazar, yayıncı ve sendikacıların da yer aldığı görülmektedir.⁶ Kurucular arasında akademisyen siyasetçilerin oranının görece yüksek oluşu Vakfın kuruluş aşamasında siyasi destek sağlama arayışı olarak değerlendirilebilir. Ancak bu kurucu üyelerin büyük kısmının vakfın faaliyetlerinde aktif olarak yer almadıkları, faaliyetlerin görece daha dar bir ekip tarafından yönlendirilip yürütüldüğü görülmektedir.

Tarih Vakfı oldukça geniş bir alanda faaliyet göstermekle birlikte özellikle günümüze doğru yaklaştıkça Türk eğitim sistemini etkilemeye ve şekillendirmeye yönelik faaliyetlere daha çok ağırlık verdiği görülmektedir. Eğitim sisteminde radikal dönüşümler hedefleyen çaba ve faaliyetlerine rağmen kurucuları, yöneticileri hatta proje yürütücü ve görevlileri arasında *eğitimci* akademisyenlere pek rastlanmamaktadır.

Kurucu ve yöneticilerinin genellikle Batıdaki akademik ve siyasal çevrelerle iletişim ve ilişki kurabilme potansiyeline sahip olmaları ve başta iş, sanat ve bilim dünyası olmak üzere azınlık cemaatleri ve farklı toplumsal kesimlerin desteğini sağlayabilmeleri Vakfın faaliyetlerinde görece etkin olmasını sağlamaktadır. Vakfın etkin olmasının en önemi nedenlerinden birisi de amaç ve faaliyetlerinin uluslararası kimi örgütlerin amaç ve faaliyetleriyle örtüşmesidir. Bu durum Vakfın Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO), Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği gibi uluslararası örgütler ile yurt içinden ve dışından çeşitli dernek, vakıf ve düşünce kuruluşlarıyla amaç ve faaliyet birlikteliği kurabilmesine olanak sağlamaktadır. Tarih Vakfı, Türkiye’nin taraf olduğu yukarıda bahsedilen uluslararası örgütlerin ilgi alanlarına giren demokrasi, insan hakları, tarih eğitimi gibi konularda yükümlülüklerini yerine getirmesi, ya da tavsiye kararlarına uyması için bir bakıma kamuoyu oluşturma işlevini üstlenmektedir. Vakıf bu işlevini gündeme getirme, kamuoyunu bilinçlendirme, farkındalık yaratma, değişim konusunda talep yaratma ve var olan talepleri örgütlemek suretiyle resmi karar mekanizmaları üzerinde değişim baskısı yaratmak şeklinde yerine getirmektedir. Vakıf faaliyetlerini başta Avrupa Birliği olmak

ayrıntılı bibliyografyaların hazırlanması ve yayınlanması, geçici ve sürekli sergiler düzenlemek, Türkiye’nin toplumsal gelişme ve emek tarihi ile ilgili bir müzenin kurulması ile ilgili çaba gösterilmesi, Türkiye’nin ekonomik ve toplumsal tarihi ile ilgili araştırma çalışmalarının desteklenmesi, Vakfın uzmanlık alanına giren konularda ya da genel olarak Türkiye’de tarihçiliğin gelişimine katkıda bulunabilecek alanlarda seminer, konferans, panel, sempozyum ve kolokyumlar düzenlenmesi, kurslar, yaz okulları açılması, her düzeyde eğitim kurumları açılması, belgesel filmler, radyo ve televizyon programları hazırlanması, çeşitli kurumlar tarafından hazırlanan film ve programlar için danışmanlık hizmeti verilmesi, kitap, broşür, yıllık, bülten vb. yayınların yapılması ve tüm bu alanlarda benzeri yerli ve uluslar arası kuruluşlarla işbirliği geliştirilmesi (Tarih Vakfı, 1991b).

⁶ Kurucular arasında Cemil Koçak, Mete Tunçay, Sina Akşin, Sencer Divitçioğlu, İlber Ortaylı, Stefanos Yerasimos gibi tarihçilerin yanı sıra Erdal İnönü, Algan Hacaloğlu, Korel Göymen, Nurettin Sözen, Oğuz Oyan, Mehmet Tomanbay, Bahattin Yücel gibi siyasetçiler, Aziz Nesin, Orhan Pamuk, Hilmi Yavuz, Vedat Türkali, Atilla Özkırımlı, Muzaffer İlhan Erdost gibi yayıncı ve yazarlar ile Şemsi Denizler ve Rıdvan Budak gibi sendikacılar bulunmaktadır (Tarih Vakfı, 1991c).

üzere ulusal ve uluslararası resmi ve sivil kurum ve kuruluşlardan proje karşılığı sağladığı fonlarla⁷ ve yurt içinden ve dışından kimi sivil toplum örgütleriyle işbirliği içinde sürdürmektedir. Bu durum Vakfın web sitesinde *çalışma alanları ve işbirliği yaklaşımı* başlığı altında şu şekilde dile getirilmektedir: “*Tarih Vakfı, yurtiçinde ve yurtdışında paralel çalışmalar yapan tüm kişi, grup, girişim ve kuruluşlarla, özellikle bilim, eğitim ve sanat kurumlarıyla dayanışma içinde çalışır, bunlarla ortak projeler ve çalışmalar yapmaya çaba gösterir, ilişkilerini büyük şehirler dışında da yaymayı ve gönüllülüğe dayanan güçlü bir kamusal destek sağlamayı hedefler.*” (Tarih Vakfı, 1991c).

Vakıf, küresel ve postmodern yaklaşımlarla ve uluslararası kurum ve kuruluşların beklentileriyle uyum içerisinde olmak üzere tarih yazıcılığı, yerel tarih, sözlü tarih, müzecilik, sivil toplum, tarih eğitimi ve ders kitapları, insan hakları ve genel eğitim sistemi gibi konularda oldukça yoğun faaliyetler yürütmektedir. Vakıf faaliyetlerini genel olarak *araştırma faaliyetleri, sempozyum, konferans, atölye, seminerler, kurslar ve sergiler* ile *yayıncılık*, kategorilerinde gerçekleştirmekte olup aşağıda bu faaliyetler ayrı başlıklar altında kısaca değerlendirilmiştir.

2.1. Araştırma Faaliyetleri

Araştırma projeleri Tarih Vakfı’nın faaliyetleri içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Vakıf, araştırma projelerini *sivil toplum, demokrasi ve insan hakları, sözlü tarih, yerel tarih, tarih eğitimi ve alternatif eğitim materyalleri, müzecilik* ve *kurum ve sektör tarihi* kategorilerinde sürdürmektedir. Vakfın son yıllarda *sivil toplum, demokrasi ve insan hakları* alanında yürüttüğü *Ders kitaplarında insan hakları I, Ders kitaplarında insan hakları II, Ders kitaplarında insan hakları III, Toplumsal ve siyasal çatışmaların yaşandığı toplumlarda uzlaşma aracı olarak eğitimin rolü ve Türkiye’de formel eğitim sisteminde eşitsizliğin izlenmesi için sivil toplumun mobilize edilmesi (Eğitimde ayrımcılığın izlenmesi)* projeleri, sonuç raporlarında eğitim sistemine yöneltilen eleştiriler ve radikal çözüm önerileriyle kamuoyunun dikkatini çekmiş, tartışma ve eleştirilere yol açmıştır.⁸ Bu projelerin sonuç raporlarında yer alan dikkat çekici önerilerden bazılarını şöyle sıralamak mümkündür: Eğitim sisteminde merkeziyetçi ve tekçi yapıya son verilmesi, Milli Güvenlik Bilgisi derslerinin müfredattan çıkarılması, okullarda *Andımız* ve diğer marşların okutulmasından vazgeçilmesi, daha önce müfredattan çıkarılmış olan Demokrasi ve İnsan Hakları dersinin içeriği gözden geçirilerek tekrar müfredata sokulması, Milli Eğitim Temel Kanunu’nda yer alan “*Eğitim kurumlarında Atatürk milliyetçiliğine aykırı siyasi ve ideolojik telkinler yapılmasına ve bu nitelikteki günlük siyasi olay ve tartışmalara karşılmasına hiçbir şekilde meydan verilmeyeceği.*” şeklindeki ibarenin “*demokrasi eğitimi yapmaya fırsat verecek şekilde*” değiştirilmesi, “*her türlü yoruma açık*” Atatürk milliyetçiliği kavramıyla getirilen sınırlamanın kaldırılması, anadilde eğitim hakkının tanınması, Kürt Dili ve Edebiyatı dersinin müfredata dâhil edilmesi, Türkiye’de yaşayan tüm halkların dillerinin seçmeli ders olarak okutulması, “*hem adı hem içeriğiyle bir endoktrinasyon dersi olan*” Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin Türkiye Cumhuriyeti’nin toplumsal, ekonomik ve siyasal tarihini daha kapsamlı ele alacak Çağdaş Türkiye Tarihi dersi olarak yeniden biçimlendirilmesi.

Vakfın önerilerinin ne ölçüde etkili olduğunu kestirmek zor olmakla birlikte yukarıda bahsedilen önerilerinin önemli bir kısmının kabul görerek eğitim sistemine yansıtıldığı anlaşılmaktadır.

⁷ Vakfın resmi web sitesinde kurulduğu 1991 yılından itibaren en fazla parasal destek sağlayan kuruluşlar şu şekilde sıralanmaktadır: Başbakanlık Toplu Konut İdaresi (TOKİ), Başbakanlık, Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, İMKB, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Osmanlı Bankası, Milli Piyango İdaresi, Rockefeller Vakfı, T. İş Bankası, UNDP, Açık Toplum Enstitüsü, Arçelik, Friedrich Ebert Stiftung, Dünya Bankası, Turkish Cultural Foundation (Tarih Vakfı, 1991h).

⁸ Tarih Vakfı’nın yayın ve faaliyetleriyle ilgili eleştirilere örnek için bkz. Yeniçeri, Ö. (2012). Gerçekte tartışılması gereken sorun ve eğitim. *Türk Yurdu*, 296, 6-9. ; Bilgili, A., S. (2014). Eğitim programlarımızda Türk-İslam sentezi meselesi (1980-2000 yılları arasındaki tartışmalara bir projeksiyon). *Kafkas Üniversitesi e-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 1-13; Paksoy, A. K. (2007). Tarih eğitimi üzerinden Türkiye Cumhuriyeti ulus devletini sorgulamak ya da Kemalizm’le hesaplaşmak. *Mülkiye*, XXXI, 257, 88-154.

2.2. Yayıncılık

Tarih Vakfı, faaliyet ve ilgi alanlarıyla ilgili ve amaç, misyon ve felsefesine uygun olarak kitap, ansiklopedi ve süreli yayınlardan oluşan geniş bir yayıncılık faaliyeti sürdürmektedir. Yayınlar postmodern tarih anlayışıyla uyumlu bir çeşitlilik göstermektedir. Vakfın yayınları arasında Osmanlı ve Cumhuriyet tarihinin tartışmalı ya da yeterince tartışılmayan konuları, alt kimlikler ve çok kültürlülüğü ön plana çıkaran yayınlarla tarih biliminin klasik alanını genişletmeye yönelik sözlü tarih, yerel tarih, müzecilik, kurum, eşya, meslek tarihi vb. konuların önemli yer tuttuğu görülmektedir.

Tarih Vakfı süreli yayın olarak *İstanbul*, *Toplumsal Tarih* ve *New Perspectives on Turkey* isimli üç dergi yayınlamaktadır. 1994 yılının Ocak ayından itibaren yayınlanmaya başlanan aylık *Toplumsal Tarih* dergisinin ilk sayısındaki *sunuş* yazısında derginin tarihçilerle sosyologların bir buluşma alanı olduğu, toplum tarihi çalışmalarının sayıca artması ve nitelikçe yükselmesini amaçladığı belirtilmektedir (Tunçay, 1994: 1). Vakfın web sitesinde de derginin yayın çizgisiyle ilgili şu açıklama yer almaktadır: “*Toplumsal Tarih*, milli mefahiri okşama çabasında olan bir dergi değil, tam tersine eleştirel bakışa öncelik tanıyan ve resmi tarih anlayışıyla hesaplaşan, resmi anlayışların insanların entelektüel gelişimlerini zedelediğini düşünen bir dergidir” (Tarih Vakfı, 1991d).

Vakfın İstanbul üzerine bir düşünce platformu oluşturma amacıyla Nisan 1992 tarihinden itibaren üç ayda bir yayınlamaya başladığı *İstanbul* dergisi 16 yıl süren yayın hayatını 2008 yılında çıkan 64. sayısıyla noktalamıştır (Tarih Vakfı, 1991e).

New Perspectives on Turkey, Vakfın 1987 yılından itibaren yılda iki sayı olarak yayınladığı Türkiye ve Osmanlı tarihiyle ilgili tarih, politika ve ekonomi gibi konuları doğrudan ya da karşılaştırmalı yaklaşımla ele alan makaleler, kitap tanıtımı ve konferans özetlerinin yayınlandığı bir dergidir (Tarih Vakfı, 1991f).

Vakıf bunların dışında periyodik olarak vakıf faaliyetlerinin yer aldığı *Tarih Vakfı’ndan haberler bülteni* yayınlamaktadır.

2.3. Sempozyum, Konferans, Atölye, Kurs, Seminer ve Sergiler

Vakfın faaliyetleri içerisinde sempozyum, konferans, atölye, kurs, seminer ve sergiler önemli yer tutmaktadır. Vakfın bu kategoride düzenlediği tüm etkinlikler çalışmamızın kapsamını ve boyutlarını aşacağından bu bölümde önemli görülen bazı etkinliklerine kısaca değinmekle yetinilmiştir.

Vakfın düzenlediği *1. Uluslararası Tarih Kongresi* 24-26 Mayıs 1993 tarihleri arasında Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nde düzenlenmiştir. *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e problemler, araştırmalar, tartışmalar* temasıyla gerçekleştirilen bu kongrede ağırlıklı olarak mukayeseli tarih yazımı, ekonomik tarih, sosyo-kültürel tarih, biyografi, Osmanlı gayrimüslimlerinin tarihi, sosyal politika, kurum tarihi, aile tarihi ve işçi hareketleri gibi konular ele alınmıştır.⁹

Bu ilk kongreden sonra 1995 yılında *Tarih eğitimi ve tarihte öteki sorunu* temasıyla *II. Tarih Kongresi*, 1999 yılında *Tarih yazımı ve müzecilikte yeni yaklaşımlar* temalı *III. Tarih Kongresi*, 2001 yılında *Anılar, yaşam öyküleri ve tarih yazımı* temalı *IV. Tarih Kongresi* 2005 yılında ise *Tarih ve sosyoloji* temasıyla *V. Tarih Kongresi* gerçekleştirilmiştir.

Vakıf, İstanbul’da *Perşembe toplantıları* ve *Toplumsal cinsiyet tartışmaları*, Ankara biriminin ev sahipliğinde ise *Ankara tartışmaları* başlıkları altında periyodik konferans ve toplantılar da düzenlemektedir. Bu konferanslarda vakfın genel tarih anlayışına, amaç ve misyonuna uygun konular ele alınmakta ve tartışılmaktadır.

Vakıf İstanbul’da Osmanlıca ve Yunanca, Ankara’da da Osmanlıca kursları da düzenlemektedir.

Vakıf ayrıca sergiler de düzenlemektedir. 1996 yılında UNESCO himayesinde gerçekleştirilen *Habitat II İnsan Yerleşmeleri Konferansı* kapsamında *Darphane-i Amire’de Dünya Kenti*

⁹ Bu kongreye sunulan bildiriler kitap halinde yayınlanmıştır. Bkz. Tarih Vakfı. (1998). *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e problemler, araştırmalar, tartışmalar*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

İstanbul sergisini açmış, 18 yıllık aranın ardından 2014 yılında bu sergi ikinci kez ve *Yine, yeni: Dünya kenti İstanbul* adıyla Galata Rum Okulu’nda yeniden açılmıştır (Tarih Vakfı, 1991g).

3. Türkiye’de Tarih Öğretiminde Bir Değişim Dinamiği Olarak Tarih Vakfı

3.1. Tarih Vakfı ve Türkiye’de Tarih Eğitimi

Tarih Vakfı, kuruluş tüzüğünde yer almamasına rağmen 1993 yılında gerçekleştirdiği ilk genel kurulunda Türkiye’deki tarih eğitimi alanına özel bir ağırlık verilmesi kararının alınmasından sonra tarih öğretimi ve ders kitaplarıyla ilgili faaliyetlere başlamıştır. Vakfın ilk yönetim kurulu başkanı olan İlhan Tekeli bunun nedeninin üyelerinden bu yönde gelen talepler olduğunu belirtmektedir: “1960’lı yılların ilk yarısında bazı Milli Eğitim Bakanlarının belli bir siyasi ideoloji doğrultusunda tarih ders kitaplarında değişiklikler yapmaları ülkemizde çok yaygın bir şekilde kaygı duyulmasına neden olmuştur. Vakfın her genel kurulunda üyeler yönetim kurulundan tarih kitaplarının yeniden yazılması konusunda girişimlerde bulunmasını talep etmişlerdir. Bu nedenle kuruluşundan beri ilköğretimde ve liselerde tarih eğitiminin yeniden yapılandırılması Tarih Vakfı’nın gündeminde öncelikli bir yer tutmuştur.” (Tekeli, 2000: v). Vakfın başkanlık ve genel sekreterlik görevlerinde bulunmuş Orhan Silier de Türkiye’de demokratikleşmeyle olan yakın ilişkisi ve başka bazı etkenlerin tarih eğitimini sivil toplumun ve yurttaşlık bilincinin gelişmesinde kritik role sahip bir alan haline getirdiğini ifade ederek Tarih Vakfı’nın tarih alanında devletten bağımsız bir rol oynamak ve devleti ve üniversiteleri daha çağdaş rollere yöneltmek amacıyla kurulduğunu belirtmektedir (Silier, 2003: 10).

Bu araştırmada yanıt aranan ana sorulardan olan Tarih Vakfı’nın nasıl bir tarih eğitimi arzuladığı sorusu uzun süre vakıfta yöneticilik yapmış olan İlhan Tekeli ve Orhan Silier’in görüşleri ile Vakfın tarih öğretimine ilişkin bakış açısını yansıtan bir belge niteliğinde olan *Tarih Eğitimi Strateji Raporu*ndan hareketle cevaplanmaya çalışılmıştır.

3.1.1. İlhan Tekeli ve Tarih Eğitimi

İlhan Tekeli aslen inşaat mühendisi ve şehir planlaması uzmanı olup kentleşme, planlama, belediyeçilik konuları olmak başta üzere göç, siyaset, demokrasi, eğitim, tarih gibi konuları da kapsayan çok geniş bir alanda onlarca eser veren bir akademisyendir. Bu başlık altında İlhan Tekeli’nin bir ölçüde Tarih Vakfı’nın tarih eğitimine ilişkin yaklaşımının da özünü teşkil eden fikirlerini ortaya koymak için 1994 ve 2000 yıllarında kaleme aldığı iki yazısından yararlanılmıştır.

Tekeli’nin ele aldığımız *Küreselleşen dünyada tarih öğretiminin amaçları ne olabilir?* başlıklı yazısında dünyanın her yerinde tarih öğretimi alanında değişikliklere gidilirken Türkiye’de bu alanda kriz yaşanmasının küreselleşmeden kaynaklanan evrensel nedenlerinin yanında Türkiye’ye özgü nedenlerinin de bulunduğunu belirtmektedir. Türkiye’ye özgü nedenlerin başında İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra hızlı nüfus artışı ve siyasi popülizmin baskısıyla, ortaöğretimde kaliteden sürekli ödün verilmesi ve yüzeyselleştirilmesi gelmektedir ki bu durum tarih yazımının ideolojik bir yönlendirme aracı olarak görülmesini de beraberinde getirmiştir. Diğer neden ise 1980 askeri müdahalesinden sonra tarih öğretiminin hızla bağnazlaştırılmasıdır: “*Askeri müdahale dönemlerinde Aydınlar Ocağı’nın Türk-İslam Sentezi ideolojisini ve onun tarih anlayışını teröre karşı bir çözüm olarak pazarlayabilmesinin yanı sıra muhafazakâr sağ partilerin iktidar dönemlerinde gerçekleşen kadrolaşma, tarih kitaplarının Türk-İslam sentezi doğrultusunda yeniden yazılmasına neden olmuştur.*” (Tekeli, 1995: 35). Tekeli’ye göre tarih ve coğrafya derslerinin isimlerinin milli tarih ve milli coğrafya olarak değiştirilmesi bu bilim alanlarında Cumhuriyet’in başlangıcından beri savunulan bilimin evrenselliği düşüncesinden vazgeçildiği ve ideolojik yönlendirme yapılacağına açıkça ilanı anlamına gelmektedir. Tekeli, Türkiye’de tarih öğretimine yönelik eleştirilerin resmi tarihten kaynaklanan tarihin içeriğine yönelik eleştiriler ile öğretimin, kuru, sıkıcı ve ilgi çekici olmaktan uzak sunumundan kaynaklanan eleştiriler olmak üzere iki noktada yoğunlaştığını, ancak bu

konulardaki eleştirilerin hepsinin aynı değerde olmadığını ifade etmektedir. Zira bu eleştirilerin önemli bir bölümü var olan resmi tarihin yerine dondurulmuş bir başka tarihi, yani alternatif bir resmi tarihi koymak amacıyla yapılmaktadır. Bir resmi tarihin yerine başka bir resmi tarihin konulması bir siyasal hareketin diğerine üstünlük kazandığının göstergesi olarak yorumlanabilirse de tarih yazımında bir ilerleme sağlandığı anlamına gelmez (Tekeli, 1995: 35).

Tekeli, ulus devletlerin oluşumu sırasında toplumların geleneksel ve yerel bağlarının çözülüp onun yerine soyut ulusal bağlılıkların oluşturulması ve ulusal kimliklerin yaratılmasında tarihten bir araç olarak yararlandığını belirtmektedir. Ona göre böyle bir resmi tarihin yerine yeni bir tarih yazarken takip edilebilecek en iyi yöntem resmi tarihin sahip olduğu dünya görüşünden daha üstün olduğu iddia edilen bir dünya görüşünü ileri sürmek ve bu görüş doğrultusunda bir tarih yazmaya çalışmaktır. Örneğin günümüzün ulus devletlere ayrılmış dünyasında resmi tarihler ayrılıkları ve savaşı kışkırtıyorsa, bunun yerine küreselleşen, ulus devletleri aşmış barışçı bir dünyanın bakış açısıyla bir tarih yazmaya çalışmaktır ki bu başka bir ifadeyle eleştirel bir tarih yazımıdır (Tekeli, 1995: 38). Tekeli, ulus devletlerin aşıldığı bir dünyada tarih yazımında ulusal siyasal tarihlerin geri plana itilerek, küreselleşme ve yerelleşmenin ön plana çıkacağını, dünya tarihi söz konusu olduğunda ise kültürel, toplumsal ve ekonomik tarihlerin uzun dönemli değişme eğilimlerinin sergilenmesinin önem kazanacağını öne sürmektedir. Böylece küreselleşen dünyada tarih bir dünya vatandaşı kimliği ve yerel bir topluluğun üyesi olmak kimliği kazandırma işlevi görecektir. Böylesine çok kimlikli bir dünyada açık seçik *ötekilerin* yaratılması ve kurgulanan *ötekilerin* çatışmalara gerekçe oluşturmakta kullanılması büyük ölçüde olanaksız hale gelecektir. Fakat bu durum barışçı bir tarih yazımının gerçekleşmesi için dünyanın küreselleşmesini beklemek demek değildir. Dünya önümüzdeki yıllarda da ulus devletleri koruyarak küreselleşmeye devam edeceğinden daha barışçı bir tarih yazımı çabalarının ulus devletler içerisinde sürmesi gerekecektir (Tekeli, 1995: 41).

Tekeli *Yaratıcı ve çağdaş bir tarih eğitimi için: İlköğretimde ve liselerde tarih eğitiminin yeniden yapılandırılması için kavramsal bir çerçeve* başlıklı bildirisine¹⁰ dünyada tarih eğitimi alanında yaşanan dönüşüm hakkında bilgi vererek başlamaktadır (Tekeli, 2002). Buna göre İngiltere’de 1970’li yıllarda tarih eğitiminde yeni modele geçilmesinden sonraki süreçte tarih ideolojik bir kontrol aracı olarak görülmekten ziyade öğrencilere başka disiplinlerin sağlayamayacağı hünere kazandırmanın bir aracı olarak görülmeye başlanmıştır. Böyle bir sistemde öğrencilerin başarısı kendilerine öğretilenlerin tekrarlanmasından değil, kendilerinden beklenen becerileri ve kapasiteleri kazanmalarından geçmektedir. İngiltere’de tarih eğitimi değişime zorlayan pedagojik gelişmelere günümüzde küreselleşme sonucu dünyada yurttaşlık ve kimlik anlayışlarında gözlenen değişimler ile tarih yazıcılığında meydana gelen tarihin ilgilendiği konuların kapsamını ve genişliğini artıran, tarihin yararlanacağı kaynakları çeşitlendiren yeni tarih yazım yaklaşımları da eklenmiştir. Bu nedenle Türkiye’de tarih eğitimi yeniden yapılandırılırken bu gelişmelerin de göz önünde tutulması gerekmektedir (Tekeli, 2002: 7).

Tekeli, tarih eğitiminin, tarih bilincinin gelişmesini sağlamak, öğrencinin çağcıl bir kimlik duygusu oluşturmaya yardımcı olmak ve öğrencilerin kapasitelerini geliştirmek gibi üç ana işlevi olduğunu belirtmektedir.

Tarih ve coğrafya derslerinin ortaöğretim programlarına girmesi ulus devletlerin kurulmasından sonra ulusal kimliklerin geliştirilmesine duyulan ihtiyaçtan kaynaklanmış, tarihçiler farklılıkları ön plana çıkararak ulus kimliklerin oluşmasına katkıda bulunmak amacıyla siyasal tarihi ilgi alanı haline getirmişler, bu da yabancı düşmanlığı ve içe kapanmayı beraberinde getirmiştir. Ancak bugün gerek *ötekiler* yaratarak ulusal kimlik oluşturmaya ön plana çıkaran tarih anlayışının

¹⁰ İlhan Tekeli’nin söz konusu bildirisi ayrı bir kitapçık halinde bastırılarak Tarih Vakfı’nın süreli yayınlarından *Toplumsal Tarih* dergisinin Nisan 2002 sayısıyla birlikte okuyuculara armağan edilmiştir. Bkz. Tekeli, İ. (2002). *Yaratıcı ve çağdaş bir tarih eğitimi için: İlköğretimde ve liselerde tarih eğitiminin yeniden yapılandırılması konusunda kavramsal bir çerçeve*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı. Söz konusu tebliğ için ayrıca bkz. Tekeli, İ. (2007). *Yaratıcı ve çağdaş bir tarih eğitimi için: İlköğretimde ve liselerde tarih eğitiminin yeniden yapılandırılması konusunda kavramsal bir çerçeve*, *Birlikte Yazılan ve Öğrenilen Bir Tarihe Doğru*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 101-134.

sakıncalarının anlaşılması, gerekse dünyanın yaşadığı sosyo-ekonomik dönüşüm bu tarih anlayışını aşılma noktasına getirmiştir. Günümüzün küreselleşen dünyasında ulus-devletler dünyasının başka kimliklerle ortaklık kabul etmeyen, tek kimlikli bireylerden oluşan toplumunun yerini birçok toplumun bir arada bulunmasına olanak veren, yani insanların kendilerini birden fazla topluluğun üyesi olarak görebildiği, küreselleşmiş bir dünya almaktadır. Bu yeni dünyanın çok kimlikli bireylerinin tarihi sadece siyasal tarihe dayanılarak oluşturulamaz. Günümüz bireyinin karmaşıklaşan kimlik tanımlaması tarih eğitiminin kendisinden beklenen işlevi yerine getirebilmesi için yeni alanlara yayılmasını, içerik ve yöntem olarak çeşitlenmesini de gerektirmektedir (Tekeli, 2002: 15-16).

Tekeli, tarih eğitiminde değişimin gerekliliğini vurguladıktan sonra altı boyutlu bir tarih dersi öğretim programı da önermektedir. Yeni modelin birinci boyutunu (öğrencilerde) yaratılacak kapasiteler, ikinci boyutunu ise öğretilecek konular oluşturmaktadır. Ancak konular eski programda olduğu gibi dönem, tema ve yer bakımından tüm ayrıntılarıyla saptanmayıp öğretmen ve öğrencilere seçme alanları bırakılacaktır. Yeni modelde değişik eğitim araçlarından ve olanaklarından yararlanarak ve eğitimi sınıf dışına çıkararak zenginleştirmek ve ilginç hale getirmek söz konusu olduğundan öğrencilere aktarılabilecek bilgiler ve aktarım biçimleri programın bir başka boyutunu oluşturmaktadır. Programın dördüncü boyutunu öğrencinin her konudaki performansının ölçülme biçimi, beşinci boyutunu ise öğrencinin ulaşması beklenen tarih yorumu oluşturmaktadır. Eski modelin aksine bu yorum öğrencinin yaratıcılığına açık olmalı ve program sadece yorumun niteliği ve hangi kavramlara değinileceğini belirlemelidir. Programın son boyutu ise öğretilecek konuların, yaratılacak kapasitelerin öğrencinin eğitiminin süreceği yıllar arasında nasıl dağıtılacağına ilişkindir (Tekeli, 2002: 19-21).

Tekeli’ye göre eğer tarih programında ilgi yoğunluklarının artırılması, değişik türden kapasitelerin geliştirilmesi ve öğrencilerin bir tarih yazıcısı gibi yetiştirilmesi isteniyorsa program öğrencilerin ilgi ve kapasite çeşitliliğine duyarlı olmalıdır. Program bu nedenle tarih biliminin günümüzde kazandığı konu, ölçek, yaklaşım çeşitliliklerini öğrenciye sergileyebilmelidir. Günümüz dünyasının bireyinin çok kimlikli olarak gelişmesi söz konusuysa tarih eğitiminde bu kimlik alanlarının tarihinin öğrenilmesine ya da üretilmesine olanak verilmesi gerekir (Tekeli, 2002: 23). Eğer öğrenci tarihi çalışılacak bir ders olarak görmekten kurtulursa seyrettiği filmleri, okuduğu romanları bir eğitim malzemesine dönüştürebilecektir. Böylece eğitim, sınıfı sadece mekân olarak değil zaman olarak da aşmış olacaktır. Bu sistemde ders kitapları da yeni eğitim modelinin açık yapısına uygun hale getirilmeli, öğrencinin yeni kaynaklara, yeni modalitelere açılmasında yol gösterici olmalıdır. Öte yandan kitapların ideolojik yönelimleri çağcıl hale getirilmeli, yer verilen yorumlar çoğulcu demokrasiler dünyasının barışçı kültürüne destek olacak değerler taşımali, iyi tasarlanmalı ve öğrencinin ilgisini uyandırmalıdır (Tekeli, 2002: 29).

Tekeli, Türkiye’de İslam tarihi, Osmanlı tarihi ve Cumhuriyet tarihinde yüceltilen altın çağların varlığının iynin geçmişte ve durağanda aranması eğilimi yarattığını, bunun da öğrencilerin dünyadaki gelişmeler içine kendilerini yerleştirmelerini ve geleceğin olanaklarını algılayarak kendilerini yönlendirmelerini zorlaştırdığını ifade etmektedir. Geleceğe açık bir tarih bilincinin oluşturulabilmesi için aşılması gereken bu durum ancak eğitim programlarının yanı sıra tarih yazıcılığında da bir anlayış değişikliğiyle mümkün olabilir (Tekeli, 2002: 34).

3.1.2. Orhan Silier ve Tarih Eğitimi

Tarih Vakfı’nın Türkiye’deki tarih eğitim sistemine yönelik eleştirileri ve çözüm önerilerini dile getiren diğer bir ismi Vakfın kurucularından olup, uzun süre yönetim kurulu üyeliği, başkanlık ve genel sekreterlik gibi görevlerde bulunan Orhan Silier’dir. Silier aslen ekonomist olup 1986-1990 yılları arasında Amsterdam’da Uluslararası Sosyal Tarih Enstitüsü’nde Türkiye Bölümünü kurarak başkanlığını yürütmüştür (Çavdar, 2001: 60). 2001 yılında *Avrupalı-Türkijeli Tarih Eğitimcileri Buluşması*’nın açılış konuşmasında Türkiye’deki tarih öğretimi ile ilgili yaptığı değerlendirmesinde Silier, 1970’lerden itibaren Türkiye’nin başta tarih olmak üzere coğrafya, sosyal bilimler, ahlak, din bilgisi gibi alanlarda uygar dünyadan çok farklı bir yönelişe girdiğini ve

Cumhuriyetin ilk onlu yıllarında bile söz konusu olmayan dar bakışın eğitim sistemine egemen olduğunu belirtmektedir. Silier, bu duruma Zafer Toprak tarafından gerçekleştirilen bir araştırmanın sonuçlarını örnek göstermektedir. Bu araştırmaya göre 1930’ların başlarında ders kitaplarında dünya tarihine ayrılan pay % 90, Türk-İslam tarihine ayrılan pay % 8-10 iken, 1990’ların başında Türk-İslam tarihine ayrılan pay % 80-90, dünya tarihine ayrılan pay ise % 10 olmuştur (Silier, 2003: 3). Her ne kadar 1990’larda ders kitaplarında ufak tefek bazı iyileştirmeler gerçekleştirilmişse de son otuz yılda uygar dünyada sağlanan iyileştirmelerle arada oluşan uçurumu kapatmak mümkün olamamıştır.

Silier, eğitim sisteminin temel olarak özcü yaklaşımlara sahip, otoriteye boyun eğen, kuşkuculuktan uzak ezberci kişiler yetiştirmek üzere tasarlandığını, kabul edilebilir bir sosyalleştirme işlevinin çok ötesinde büyük bir ideolojik biçimlendirme yüküyle yüklü olduğunu dile getirmektedir. Böylesi bir sistemde gerçeğin kaynağı araştırma ve bilimsel tartışmalar değil, üst otoritelerin yargılarıdır. *“Bu yaklaşım çocuklarımızı ve gençlerimizi çevrelerindeki süreç ve olguları değerlendirirken bu tümellik ve olgulardan uzak durmaya, otoriteye boyun eğmeye, kalıplar içinde düşünmeye, farklılıkları yok edilmesi gereken bir sorun olarak kavramaya ve eleştirelilikten akılcılıktan uzak bir kimliğe yönlendiriyor. Böylesi bir eğitim sistemine ve onun kullandığı malzemelere yöneltilen eleştiriler ise yetkililer tarafından son derece muhafazakâr bir söylemle savunuluyor.”*(Silier, 2002: 2).

Silier, önümüzdeki yıllarda Türkiye’de eğitimin içeriğinde sağlanması gereken köklü iyileştirme ve sıçramalar için 1920’lere ve 1930’lara benzer bir köktencilığe ihtiyaç olduğunu ancak o dönemden farklı olarak bu köktenci yaklaşımın sivil toplumun artan dinamizmi ve kararlılığı ile yaşama geçirilmesi gerektiğini dile getirmektedir. Silier, Tarih Vakfı’nın Türkiye’de tarih eğitiminin iyileştirilmesi ve çağdaş tarih ders kitapları üretilmesi alanında gelişmiş ülkelerin deneyimlerinden yararlanmak için hem yurt içinde hem de yurt dışında hızla gelişen bir ilişkiler ağı kurduğunu; demokrat, bilime saygılı meslek çevrelerinin büyük bir bölümünü harekete geçirdiğini de eklemektedir (Silier, 2002: 3).

Silier, arzuladığı tarih eğitimi modelini şu şekilde özetlemektedir: *“10-15 yıl sonrasının Türkiye’sinde tarihin artık uysal, kolayca yönlendirilen yurttaşlar yetiştirmeyi değil, çocuğun ve gencin yeteneklerini, araştırma, tartışma, yaratıcılık ve empati potansiyelini geliştirmeyi amaçlayacağına eminim. Torunum çok perspektifli bir tarih eğitimi alacak, kendini yalnızca bir Türk değil, bir Avrupalı, bir Asyalı, bir dünya vatandaşı ve bir İstanbullu olarak da kavrayacak, çevresindeki dinsel, etnik, kültürel çeşitliliği bir zenginlik olarak değerlendirecek ve aldığı eğitim onun farklılıklarla birlikte yaşamasını kolaylaştıracak ve aktif sorumlu bir yurttaş olmasına yardımcı olacak. O, keyifli, merakını karşılayan ve daha da derinleştiren, zenginleştiren bir tarih eğitimi alacak.”* (Silier, 2003: 6).

3.1.3. Tarih Eğitimi Strateji Raporu

Tarih Vakfı genel sekreteri Orhan Silier tarafından hazırlanarak yönetim kurulu tarafından onaylandıktan sonra ilgili tüm kuruluş ve komisyonlara sunulan bu rapor Vakfın ilk ve ortaöğretimde tarih eğitimi ve ders kitapları konusunda yaptığı çalışmaların ana sonuçlarını özetlemektedir (Silier, 2003b: 195) Yaklaşık beş sayfalık metnin giriş kısmında son yıllarda gelişmiş ülkelerin tarih eğitim sistemlerinde gerçekleştirdikleri değişimden bahsedilmektedir. Bu ülkelerde genel olarak öğrencilerde tarih bilinci geliştirme, çağdaş kimlik oluşturma ve kapasitelerini geliştirme yönünde bir değişim yaşanmış; bu değişimle tarih eğitiminin işlevi öğrencilerin kaba ideolojik kontrolünü sağlamaktan ziyade onların çok kimlikli, sorumlu, yaratıcı, aktif yurttaşlar olarak yetiştirilmelerine kaymıştır.

Belgede tarih eğitimi konusundaki değişimin önünde engel olarak görülen *kaygı ve endişelerin* yersiz olduğu ifade edilmektedir. Buna göre tarih eğitimi alanında gelişmiş ülkelerdeki süreci takip etmek Türkiye’yi güçsüzlüğe ve uyumsuzluğa sürüklemeyecek, tam aksine daha güçlü ve uyumlu kılacaktır. *“Tarih eğitiminde değişim zorunluluğunun sözde jeostratejik nedenlerle ve toplumumuzun yapısal özelliklerine bağlanarak ya da tarih eğitiminin zaten özünde şoven-milliyetçi ve bir bilgi depolaması olduğu gerekçesiyle inkâr edildiği görülmektedir. Ancak nasıl gerçekleştirilirse gerçekleştirilsin yeni bir modele geçiş zorunluluğunun yok sayılması, özünde kısa dönemli politik hesaplara, ulusal duyguların sömürüsü üzerine*

temellenmiş bir politik etki sahasının korunmasını amaçlayan, toplumumuzda eğitim düzeyinin ve demokratik katılımın yükseltilmesi gerekliliğini görmezden gelen bir tutumdur (Silier, 2003b: 196). Zira tarih eğitiminde önerilen yeni model toplumda dayanışma üretebilme potansiyeline sahip ulusal kimliği zedelemeyen tam aksine çağdaş içeriğiyle onu güçlendiren ancak insan haklarına saygılı, ırk, din, kültür, cinsiyet temelli ayrımcılığa karşı, çevre değerlerine duyarlı barışın savunulmasını temel bir değer olarak kabul eden bir eğitimi amaçlamaktadır: “Kendi kendine örgü edebiyatına dayalı, kendi dünyasına kapalı, politik tarih ezberlemelerine odaklı dededen kalma yöntemlerle yürütülen bir eğitimin boyuna küreselleşen bir dünyada güçlü rüzgarlara dayanıklı gelişkin bir kimliğin ya da kimlikler toplamının inşasına yol açmadığı açıktır.” (Silier, 2003b: 197).

Strateji raporunda tarih eğitiminde değişimin önündeki engellerin güvenlik gerekçeleri ve dışışleri politikaları olduğuna işaret edilmekte ve değişim için bu kurumların uygun görüşlerinin aranması zorunluluğu eleştirilmektedir. Raporda tarih derslerinde Anadolu ve Avrupa tarihine ayrılan yerlerin yetersiz olduğu da vurgulanmaktadır.

Türkiye’de tarih eğitiminin sorunlarını araştırmak ve bu alanda yayın yapmak üzere kurulmuş uluslararası çapta üretim yapan bir merkez, bölüm ya da enstitü olmamasının bir eksiklik olarak kaydedildiği raporda birçok ülkede tarih eğitimi alanında yayınlanan dergi, yöntem ve uygulama kitaplarının toparlanacağı bir kütüphane kurulması, Türkiye-Avrupa tarih eğitimcileri buluşmalarının örgütlenmesi Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği’nin temel projelerinin başvuru kitaplarının Türkçeye çevrilmesi gibi öneriler de yer almaktadır.

3.2. Tarih Vakfı’nın Türkiye’de Tarih Eğitimi Etkileme Yolları

Tarih Vakfı’nın tarih eğitimine ilişkin görüşleri Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi ve UNESCO gibi uluslararası kuruluşların tarih eğitimine ilişkin görüşleriyle paralellik arz etmektedir. Vakıf, Türkiye’de tarih eğitim sisteminde söz konusu görüşleri temel alacak bir değişimi gerçekleştirebilmek için etkili ve sistemli bir strateji izlemiştir. Tarih eğitimiyle ilgili geniş bir alanda gerçekleştirdiği zengin ve yoğun faaliyetlerin şu amaçlara yönelik olduğu söylenebilir: Başta tarih eğitimcileri ve akademisyenler olmak üzere toplumun her kesiminde tarih ve tarih eğitime karşı ilgi uyandırmak, tarih eğitiminde değişim yönünde farkındalık ve talep yaratmak, var olan ilgi ve değişim taleplerini artırmak, yaygınlaştırmak ve örgütlemek, tarih yazıcılığının ve buna bağlı olarak ve tarih eğitiminin klasik içeriklerinin postmodern anlayışlar doğrultusunda genişletmek ve zenginleştirmek, tüm paydaşlar tarafından tarih eğitimi sistemindeki klasik ezberci eğitim modelinin sorgulanmasını sağlamak ve alternatif içerik ve öğretim yöntemleriyle tanıştırmak, meslek mensuplarının örgütlenmesi ve yurt dışındaki benzer örgütlerle irtibatlarını ve etkileşimlerini sağlamak ve tüm bu faaliyetlerin sonucu olarak resmi karar mekanizmaları üzerinde tarih öğretim sisteminde değişime gidilmesi için baskı yaratmak. Vakıf süreklilik ve çeşitlilik arz eden faaliyetlerini yukarıda bahsedilen amaçlara yönelik olarak ve birbirlerini destekleyecek şekilde oldukça planlı ve sistematik bir şekilde uygulamıştır.

Tarih Vakfı’nın Türkiye’de tarih eğitimi alanında değişim ve dönüşüm sağlamak için gerçekleştirdiği faaliyetleri genel olarak *Araştırma faaliyetleri*, *Sempozyum*, *atölye ve konferanslar*, *Yayınçılık* ve *Resmi karar mekanizmalarıyla iletişim kurma* başlıkları altında gruplandırmak mümkündür. Aşağıda Vakfın faaliyetleri ayrı başlıklar altında ele alınarak değerlendirilmiştir.

3.2.1. Araştırma Faaliyetleri

Tarih Vakfı’nın özellikle insan haklarıyla ilgili yürüttüğü projelerin sonuç raporları ve tavsiyeler bölümlerinde genel eğitim sisteminin yanı sıra tarih öğretimi ve ders kitapları ile ilgili hususlara da yer verildiği görülmektedir. Bu bölümde Vakfın tarih öğretimiyle ilgili görülen araştırma projeleri hakkında bilgiler verilmiştir.

3.2.1.1. Ders Kitaplarında İnsan Hakları I Projesi

Bu proje Tarih Vakfı tarafından Türkiye Bilimler Akademisi’nin şemsiyesi altında Türkiye İnsan Hakları Vakfı’nın uzmanlığı, Avrupa Komisyonu ve Açık Toplum Enstitüsü’nün mali desteği ile 2002-2004 yılları arasında yürütülmüştür.

Projenin sonuç ve tavsiyeler raporunda Türkiye’deki tarih öğretimiyle ilgili öneriler de yer almaktadır. Bu önerilerin başlıcaları şunlardır: Ders kitaplarında toplumların ezelden ebede değişmeyen, mutlak özellikleri olduğu ve tarihin bu temelde açıklanabileceğini savunan özcü (essentialist) görüşlerden uzak durulması, öğrenciye çoğulcu, çeşitliliği zenginlik olarak kavrayan bir toplum ve dünya modeli sunulması, ölme ve öldürmenin yüceltilmesi ve barış kültürünün zedelenmesine yol açan indirgemeler yerine, öğrencilerde demokratik değerlere ve insan haklarına aktif olarak sahip çıkarak, katılımla kendi yaşamlarında ve çevrelerinde olumlu değişiklikler yapabilecekleri bilincinin uyandırılması, sadece *bize* ait olduğu ima edilen milli değerlerin açık ya da örtülü bir biçimde öteki toplum ve kültürler aleyhine yüceltilmemesi, *ötekilerin* çeşitli biçimlerde aşağılanmaması ve herhangi bir biçimde düşmanlıkların özendirilmemesi, insanlığın ortak kültür mirasına, farklı kültürlere saygı, merak ve ilgi aşılarmaya çalışılması, başta komşu ülkeler ve Avrupa ülkeleri olmak üzere Türkiye dışındaki ülkelerin tarihlerine, coğrafyalarına, kültürlerine daha çok yer ayrılması, Türkiye’ye ilişkin bilgilerin mümkün olduğunca dünya ve Avrupa bağlamına oturtularak verilmesi, öğrencide yerel, ulusal, Avrupa’ya ve dünyaya ilişkin aidiyetlerin dengeli ve uyumlu olarak gelişmesinin sağlanması. yakın tarihin, dünyada, Avrupa’da ve bulunduğumuz bölgedeki öteki ülkelerle ilişkide, ulusal çıkarlarımızı gözetken, eşitler arası bir müzakere ve uzlaşma anlayışı temelinde, barış içinde yaşama kararlılığını öğrencilere de aktaracak bir biçimde öğretilmesi, Türkiye’nin etrafının hep düşmanlarla sarılı bulunduğu ve yurttaşlarımızdan bir bölümünün iç düşman olduğu imasından da tüm derslerde uzak durulması (Tüba, 2004).

3.2.1.2. Ders Kitaplarında İnsan Hakları II Projesi

Bu proje, Tarih Vakfı’nın Türkiye İnsan Hakları Vakfı’nın (TİHV) ortaklığında ve Avrupa Birliği ve Finlandiya Büyükelçiliği’nin mali desteği ile yürüttüğü Ağustos 2007’de başlayan 18 ay süreli bir projedir. Proje 2009 yılı Ocak ayında *Ders Kitaplarında İnsan Hakları II Projesi Bulgular ve Tavsiyeler Raporu*’nun yayınlanmasıyla sona ermiştir. Bu raporda bir önceki raporda yer alan eleştiri ve tavsiyelerin büyük ölçüde korunduğu görülmektedir (Tarih Vakfı, 2009).

3.2.1.3. Ders Kitaplarında İnsan Hakları III Projesi

Bu proje Tarih Vakfı ile İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (SEÇBİR) ortaklığında ve AB Türkiye Delegasyonunun maddi desteğiyle yürütülmüştür. Projenin tarama sonuçları, sonuç ve önerileri bir kitap haline getirilerek yayınlanmış, ayrıca proje kapsamında iki ciltlik *Uygurluklar Tarihi* çalışma kitabı hazırlanarak yayınlanmıştır.

Kitabın *giriş* kısmında son yıllarda Türkiye’nin yeni anayasa yapma girişimiyle, *barış süreciyle* ve farklı kesimlere yönelik *açılım politikalarıyla* kadim sorunlarını çözmeye ve yeni bir toplumsal sözleşme geliştirmeye çalıştığı belirtilmekte ve bu uygulamalara gerekçe olarak mevcut ulus-devlet yapısının Türkiye’deki farklı grupların taleplerini karşılayamaması gösterilmektedir (Çayır, 2014: 2).

Kitabın *sonuç ve öneriler* kısmında son yıllarda ders kitaplarında bazı iyileşmeler sağlanmakla beraber hak ihlalleri ve ayrımcılığa yol açan temel zihniyetin devam ettiği, bu zihniyetin 1930’ların *Türk Tarih Tezi*’nin ve 12 Eylül dönemi *Atatürkçülük* anlayışının etkisiyle Türkiye’yi hala homojen tek dilli, tek dinli resmeden bir arka plana dayandığı ifade edilmektedir. “*Kitaplar Türklüğü tüm farklılıkları kapsayacak bir vatandaşlık bağından ziyade etnik olarak Türklük, dinsel olarak İslamiyet bağlamında tanımlar.*” (Çayır, 2014: 129).

Yazara göre kitaplardaki etno-kültürcü Türklük anlayışının aktarılma biçimi de birçok açıdan sorunludur. Ders kitaplarındaki temel amaç tarihi, insanlığın deneyimini anlamak yerine sürekli Türk kimliğinin ve kültürünün üstünlüğünü ispat etmektir. Bu doğrultuda neredeyse tüm

tarihsel birikim Türk milli kültürünün eseri olarak sunulur (Çayır, 2014: 129). Aynı şekilde ders kitaplarındaki milli kimlik, evrensel deneyimlere ve dünyaya kapalı, her kavramı etno-merkezci bir gözle ele alan bir anlayışa dayanır. Kitaplar, evrensel değerleri benimsetme yerine, *her şeyin özü bizdedir* şeklindeki özcü düşüncüyü aşlamaya çalışır. Dolayısıyla ders kitaplarındaki var olan böylesine bir milli kimlik kurgusuyla ne olumlu/onurlu bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı ne de insanlarda ülkeye aidiyet hissi yaratmak mümkündür (Çayır, 2014: 130).

Raporda *farklılıkları yok sayan milliyetçi ideolojinin panzehirinin, farklılıkların altını çizen çokkültürcü bir eğitim olamayacağı* da vurgulanmaktadır. Buna göre özellikle mevcut Sosyal Bilgiler ve Tarih ders kitaplarındaki Osmanlı hoşgörüsü söyleminin vaz ettiği *çokkültürcü* anlayış Türkiye’nin sorunlarına çözüm üretmekten uzaktır. *“Çünkü bu anlayış öncelikle toplumu din ve inanç gruplarına böler ve bireyleri değil, Osmanlı dönemindeki gibi cemaat gruplarını temel alır. Ancak farklılıkları yüceltir görünen bu anlayış, eşitlik ilkesine dayanmaz; daha çok Müslümanların hâkim olduğu ve diğer din gruplarına müsamaha ettiği bir hoşgörü ilkesini temel alır.”* (Çayır, 2014: 131).

Rapora göre daha önce önerildiği doğrultuda Milli Güvenlik dersi kaldırılmışsa da ilk sınıflardan itibaren birçok derste ölümü yücelten, dünyaya sürekli iç-dış tehdit algısıyla bakan perspektif devam etmektedir. *“Siyasal alanı daraltan, eleştirel düşüncüyü kapatan bu militarist içeriğin ivedilikle temizlenmesi gerekir. Bu çerçevede militarist değerleri açıkça aşlamaya çalışması, misyonerler gibi ifadelerle farklı grupları hedef göstermesi, Türklüğü sarı ırk, beyaz ırk gibi arkaik kavramlarla tartışması bakımından diğer kitaplardan ayrı bir yerde duran T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi kaldırılmalı, kapsadığı dönem çağdaş bir tarih dersinin içeriğine yedirilmelidir”*(Çayır, 2014: 132).

3.2.1.4. Toplumsal ve Siyasal Çatışmaların Yaşandığı Toplumlarda Uzlaşma Aracı Olarak Eğitimin Rolü Projesi

Tarih Vakfı tarafından Avrupa Komisyonu ve İstanbul İsveç Başkonsolosluğu’nun maddi desteğiyle yürütülen proje 18 ay süreli olup Şubat 2009’da başlamıştır. Bekir Ağırdağ, Ferda Ergut, Mithat Sancar ve Mesut Yeğen gibi kamuoyunun yakından tanıdığı isimlerin de danışma kurulunda yer aldığı proje kapsamında Şeyh Sait isyanını ele alan örnek bir materyal ile örnek *Ortaöğretim Kürt Dili ve Edebiyatı* ders kitabı da hazırlanmıştır. Proje sonuç ve tavsiyeler raporunda Atatürk milliyetçiliğinin sınırlandırılması, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerinin Türkiye Cumhuriyetinin toplumsal, ekonomik ve siyasal tarihini daha kapsamlı ele alacak şekilde yeniden biçimlendirilmesi, *Andımız ve benzeri itaat ritüellerinin* kaldırılması, dışlayıcı ifadeler içeren marşların müfredattan çıkarılması gibi önerilerde bulunmaktadır (Tarih Vakfı, 2010).

3.2.1.5. Türkiye’de Formel Eğitim Sisteminde Eşitsizliğin İzlenmesi İçin Sivil Toplumun Mobilize Edilmesi (Eğitimde Ayrımcılığın İzlenmesi) Projesi

Tarih Vakfı ile Uluslararası Azınlık Hakları Grubu (MRG) ortaklığında Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonunun mali desteği ile yürütülen 18 ay süreli bir projedir. Projenin bulgu, sonuç ve önerileri kitap olarak yayınlanmış, ayrıca proje kapsamında bir *İzleme Rehberi* de yayınlanmıştır (Karan, 2015). Raporun *sunuş* yazısında projenin 2014-2015 eğitim ve öğretim yılında Türkiye’de formel eğitim sisteminde renk, etnik köken, din, dil, inanç temelli ne tür ayrımcılıkların var olduğunu ortaya koymayı amaçladığı belirtilmektedir (Kaya, 2015: 8).

Raporda dile getirilen eğitim sistemine yönelik eleştirilerin bazıları şunlardır: Müfredatların Türkiye’de yalnızca Türk ve Müslümanların yaşadığı varsayımından hareketle Türk ve Müslüman olmayan tüm kimlikleri dışlaması ve farklı kimliklere karşı saygı yerine düşmanlığı teşvik edecek biçimde yapılandırılması, katılımcılıktan uzak bir anlayışla geliştirilen müfredatın Türkiye’deki toplumsal çatışmaların derinleşmesinde, objektiflikten uzak bir tarih algısının ve Türk milliyetçiliğinin yeni kuşaklara aktarılmasında önemli bir işlev üstlenmesi, objektif olmayan bir tarih bilgisini ve milliyetçiliği öğrencilere empoze etmenin en etkili araçlarından biri olan Tarih dersinin yanı sıra diğer derslerin de eğitimin ideolojik amacını hayata geçirmek için kullanılması, müfredatta halen Türkler dışındaki toplulukların varlıkları, tarihleri, kültürleri hakkında hiçbir bilgi bulunmaması (Kaya, 2015: 20), ders kitaplarının Türkiye’deki toplumsal çeşitliliği yansıtmaktan

çok uzak olması, kitaplarda Kürtler, Ermeniler, Museviler, Rumlar, Abazalar, Lazlar, cinsel yönelim grupları ve başörtülülerin yer almaması ve metinlerin dışlayıcı bir Türklük anlayışıyla yazılması, ders kitaplarında *biç* derken yalnızca kökleri Orta Asya’ya dayanan ve Müslüman olan Türklerin kastedilmesi, ders kitaplarında konuların Atatürkçülükle ilişkilendirilmesi, Türkler dışındaki toplulukların olumsuz ifadelerle yer alması, Kürtlerin hâlâ sadece *Zararlı Cemiyetler* başlığı altında geçmesi, Ermenilerin hâlâ tarihte Türklüğe ve milli varlığa zarar vermiş, ihanet etmiş halklar olarak anılmaları (Kaya, 2015: 21).

Raporun öneriler kısmında ise özetle eğitim sistemine ilişkin mevzuatta yer alan *Türk* ve *milli* gibi sıfatların çıkarılarak yerine *çoğulcu ve demokratik bir anlayışı besleyecek* kolektif kimlik ifadelerine yer verilmesi, müfredatın Türkiye’de mevcut tüm farklı kimliklerin varlığı, tarihi ve kültürleri hakkında bilgi içerecek şekilde yeniden geliştirilmesi, müfredata tüm dinlerin tarihi ve kültürleri hakkında bilgi içeren bir dersin seçmeli olarak koyulması, müfredatın bir arada yaşama kültürünü teşvik edecek şekilde yeniden yapılandırılması, ders kitaplarının Türkiye’deki toplumsal çeşitliliği yansıtacak bir içeriğe sahip olacak şekilde gözden geçirilmesi, ders kitaplarında yer alan, bazı gruplara karşı ön yargı ve kalıp yargı oluşturan, bazı grupları zararlı gösteren ifadelerin çıkarılması, ders kitaplarından birey/toplum ve birey/devlet arasındaki ilişkiyi sadece egemen topluluğun düşünce formu bağlamında çerçeveleyen ideolojik referansların çıkarılması (Kaya, 2015: 68).

3.2.2. Sempozyum, Atölye ve Konferanslar

Tarih Vakfı 1994 yılından başlayarak tarih eğitimi ile ilgili sempozyum, atölye ve konferanslar düzenlemiş ve bu yolla tarih eğitimi konusunu kamuoyunun gündemine taşıyarak çeşitli platformlarda tartışılmasını sağlamıştır. Aşağıda Vakfın bu kategoride gerçekleştirdiği belli başlı faaliyetlerle ilgili bilgiler verilmektedir.

3.2.2.1. Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları Sempozyumu

Tarih Vakfı tarafından 29 Eylül - 1 Ekim 1994 tarihleri arasında Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi’nin ev sahipliğinde düzenlenmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı’ndan iki temsilcinin de katıldığı sempozyumda genel olarak Türkiye’de tarihçilik, tarih eğitimi ve tarih ders kitaplarının mevcut durumları çeşitli yönleriyle ve eleştirel bir bakış açısıyla ele alınarak değerlendirilmiştir.¹¹ Sempozyumda Salih Özbaran *Neden ve nasıl tarih?* İlhan Tekeli ise *Küreselleşen dünyada tarih öğretiminin amaçları ne olabilir?* başlıklı bildirileriyle dünyada tarih eğitiminde yaşanan gelişmeler ile Türkiye’de bu alanda yaşanan aksaklıkları bütüncül bir yaklaşımla ele almışlardır. Sempozyumda sunulan bildiriler ve değerlendirmeler kitap haline getirilerek Tarih Vakfı Yurt Yayınları arasında yayınlanmıştır (Tarih Vakfı, 1995).

¹¹ Sempozyumda sunulan bildiriler şunlardır: Salih Özbaran, *Neden ve nasıl tarih?* İlhan Tekeli *Küreselleşen dünyada tarih öğretiminin amaçları ne olabilir?*, İlber Ortaylı, *Tarih öğretimi için yazılabilecek kütaba ilişkin sorunlar*, Mete Tunçay *Tarih öğretiminin iyileştirilmesine yönelik düşünceler*, Afşar Timuçin, *Doğru bilinç oluşturmada tarih eğitiminin önemi*, Sina Akşin, *Tarih öğretimimizde temel paradigma sorunu*, Halil Berktaş, *Dünyada ve Türkiye’de tarihçiliğin durumu ve dilinin evrenselleşmesi üzerine düşünceler*, Orhan Koloğlu, *Tarih öğretiminde bugüncülük / presentizm, yanılsamalar ve sonuçları*, Christoph K. Neumann, *Tarihin yarar ve zararı olarak Türk kimliği: Akademik bir deneme*, Nuri Bilgin, *Kimlik arayışı olarak resmi tarih*, Herkül Millas, *(Türkiye’de) Etnosantrik Tarihçiliğin Pratik sonuçları*, Necdet Sakaoglu, *Tarih öğretim programları ve ders kitapları*, Zeki Arıkan, *Ders kitaplarında Avrupa tarihi*, Recep Yıldırım, *Tarih ders kitaplarında Anadolu uygulamaları*, Sabri Yetkin, *Lise tarih kitaplarında İslam*, Büşra Ersanlı Behar, *Tarih öğretiminde Türk Dünyası*, Yücel Kabapınar, *Kredili sistem ve lise tarih kitapları*, Murat Çizakça, *Ortaöğretimde tarih öğretiminde içerik yenilenmesi*, Bayram E. Ertürk, *Türkiye’de Ortaokul 1. Sınıf (6. Sınıf) düzeyinde tarih öğretimi ve ilgili kitapların kıyaslamalı eleştirisi*, Didem Erel Erpulat, *Tarih ders kitaplarında tarih bilinci: ABD modeli*, Lory Gregory Koullapis, *Türkiye’de tarih ders kitaplarında UNESCO’nun önerileri*, Ergün Aybars, *Türk devrim tarihi nasıl verilmelidir?*, Erdal Aslan, *Devrim tarihi ders kitapları*, Kamile Ün Açıkgöz, *Tarih derslerinde öğrencileri güdüleme stratejileri*, Fersun Paykoç, *Tarih öğretiminde dünyasal alanın rolü*, Gülnur Tanrıöğen, *Tarih metinlerini anlayarak okuma stratejileri* ‘Karşılıklı öğretim’ uygulaması’, Sabri Sürgevil, *Tarih öğretiminde öğretmen sendromu*, Gönül Orhonlu, *Lisede bir tarih dersi*, Leyla Bilici, *İlkokul ders kitaplarında tarih bilgileri ve tarih yazımına katkılar*, Semra Somersan, *Sözlü tarih, araştırmacılık ve tarih yazımına katılım*.

3.2.2.2. II. Uluslararası Tarih Kongresi

8-10 Haziran 1995 tarihlerinde Boğaziçi Üniversitesi’nin ev sahipliğinde Körber Vakfı’nın desteğiyle düzenlenen II. Uluslararası Tarih Kongresi “*Tarih eğitimi ve tarihte öteki sorunu*” ana temasıyla toplanmıştır. Balkan ülkelerinden de tarihçilerin katıldığı bu kongrede toplam 27 bildiri sunulmuştur. Kongrede tarih yazıcılığı ve tarih eğitiminin sorunları karşılaştırmalı ve eleştirel bir bakış açısıyla ele alınmıştır.¹²

Kongrede sunulan bildiriler kitap haline getirilerek yayınlamıştır (Tarih Vakfı, 2007).

3.2.2.3. Tarih Öğretiminin Yeniden Yapılandırılması Atölyesi

Tarih Vakfı’nın Milli Eğitim Bakanlığı bürokratlarının yoğun ve etkin katılımıyla gerçekleştirdiği bu atölye 2-3 Aralık 2000 tarihlerinde Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ)’de düzenlenmiştir. Bu atölyeye Vakıf yöneticilerinin yanı sıra Talim Terbiye Kurulu başkan ve bürokratlarından oluşan dokuz kişilik heyet, özel ve devlet liselerinde görev yapan tarih öğretmenleri ile akademisyenler katılmışlardır (Tarih Vakfı, 2000: vii).

Toplantının açılış konuşmasını yapan Uygur Kocabaşoğlu halk tarafından sevilen bir ilgi alanı olan tarihin eğitim sistemi içerisinde sevilmeyen bir alan haline dönüştüğünü belirterek bunun nasıl tersine çevrilebileceğini düşünmekle işe başlanması gerektiğini vurgulamıştır. Kocabaşoğlu, İkinci Dünya Savaşı’nın hemen ardından UNESCO ve Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu gibi uluslararası kuruluşların girişimleriyle ülkelerin tarih eğitimlerinin iyileştirilmesi yönündeki faaliyetleri hatırlatarak Türkiye’nin gerek tarihçilik, gerekse tarih eğitiminin iyileştirilmesi konusunda bir hayli geciktığını dile getirmiştir (Tarih Vakfı, 2000: 1-2). Açılış faslının bir diğer konuşmacısı Fersun Paykoç da genelde eğitimin, özelde ise tarih eğitiminin bireylerde problem çözme becerileri geliştirilmesinin önemini vurgulayarak tarih eğitiminin yeniden yapılandırılmasında ve tarih programlarının geliştirilmesinde bilgiler, ortamlar ve süreçlerin bir bütünlük içinde ele alınmasının gerekliliği üzerinde durmuştur (Tarih Vakfı, 2000: 2-3).

İlk oturumda konuşan Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı Orhan Özalp tarih öğretimi alanındaki yeni yaklaşımlara göre hedeflenen bireylerin yetiştirilebilmesi için tarih öğretiminin amaçlarında yeni düzenlemeler yapılmasının beklendiğini belirtmiştir. Bakanlığın faaliyetleri hakkında da bilgi veren Özalp, ilköğretim Sosyal Bilgiler dersi üzerinde çalışıldığını, liselerin dört yıla çıkarılması ve Avrupa Birliği ile uyum sürecinde yapılması gereken değişikliklerin ön hazırlıklarının sürdüğünü ve Avrupa Konseyi’nin *Karadeniz tarih girişimi*, *Tiflis süreci* ve *Balkan tarihinin yazılması* gibi projelerine katıldıkları bilgisini vermiştir (Tarih Vakfı, 2000: 4-7).

İlhan Tekeli, bu atölyede Tarih Vakfı’nın tarih eğitimine bakışını ve önerilerini çok detaylı ve mantıksal bütünlük ve tutarlılık içerisinde ele aldığı bir bildiri sunmuştur. Yukarıda ele alınarak

¹² Sempozyumda sunulan bildiriler şunlardır: İlhan Tekeli, *Tarih yazıcılığı ve ‘öteki’ kavramı üzerine düşünceler*, Stefanos Pesmazoğlu, *Ötekilik üzerine bazı yönetsel yorumlar*, Robert Maier, *Otoriter veya totaliter bir geçmişle nasıl besaplaşılır: Ders kitabı yazarlarının önündeki sorunlar*, Bozkurt Güvenç, *Tarihi perspektifte kimlik sorunu özdeşimlerini belirleyen bazı etkenler*, Paskalis M. Kitromilides, *Aydınlanma ve Yunan kültürel geleneği*, Maria Todorova, *Bulgar tarih yazıcılığında Osmanlı dönemi*, Raia Zaimova, *Doğu dili ve kültürü hakkında Batılı yapıtlar (16.-18. yüzyıllar)*, Marina Sakali-Lady Marks, *Osmanlı Rum basınında Türk-Müslüman imajı*, Salih Özbaran, *Türkiye’de tarih eğitimi ve ders kitapları üstüne düşünceler*, Etienne Copeaux, *Türk kimlik söyleminin topografyası ve kronografisi*, Arus Yumul, *Ermeniler millet-i sadıka mı? beşinci kol mu? geçmişin yadigarları mı?*, Anna Frangoudaki, *Tarih ders kitaplarında ‘ulusal ben’ ve ‘ulusal öteki’*, Gerassimos Kouzelis, *Ulus kimliğinin yapısı: Yunan eğitim sisteminde öğretmenlerin ulusal ‘ben’ ve ulusal ‘öteki’ni temsilleri*, Thalia Dragonas, *Tehdit altındaki milli kimlikle başa çıkmak*, Penelope Stathis, *Yunan (ve Türk) tarih ders kitaplarında ‘ben’ ve ‘öteki’ imgeleri*, Falk Pingel, *Tarihsel anlatılar ve çok etnisiteli bir bağlamda tarih ders kitapları: Bazı deneyimler*, Fikret Adanır, *Güneydoğu Avrupa’daki tarih ders kitaplarında Osmanlı idaresi imgesi: gelenekler ve yeni yaklaşımlar*, Didem Erel Erpulat, *Türk tarih kitaplarında Balkan Savaşları*, Metin Kunt, *Osmanlı dirlik-kapı düzeni ve kul kimliği*, Y. Hakan Erdem, *Osmanlı toplumunda köle kimliğini kuşatan uygulama ve zihniyet yapıları*, James Fentress, *Deli öteki*, Jitka Malečkova, *Kadın ve bir milletin kaderi: milli uyanışın ilk dönemlerinde kadınlara biçilen rol*, Hüsamettin Memmedov (Karamanli), *Azerbaycan’da basmakalıp tarih eğitimi ve mücadele yolları*, Orazpolat Akayev (Baharlı), *Geçmişte ve şimdi Türkmenistan’da tarih ve tarih dersinin verilisi*, Bodo von Borries, *Gençlik ve tarih: gençler arasında tarih bilinci konulu karşılaştırmalı Avrupa projesi*, Gabriel Piterberg, *‘uyanış’ mecazı: oryantalizm ve milliyetçi tarih yazıcılığı*, Herkül Millas, *Türk ders kitaplarında bütünleştirici bir yaklaşım*.

değerlendirildiği için burada ayrıca üzerinde durulmayan bu bildiri kitapçık halinde bastırılarak *Toplumsal Tarih*’in Nisan 2002 tarihli 100. sayısıyla birlikte okuyuculara armağan edilmiştir (Tekeli, 2002).

3.2.2.4. Avrupalı- Türkiyeli Tarih Eğitimcileri Buluşması (2001-2002)

Tarih Vakfı, Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği’nin katkılarıyla Ekim 2001 tarihinde Marmara Bölgesinde, Kasım 2002’de ise Ege, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde görev yapan yaklaşık 200 tarih eğitimcisiyle Avrupa ülkelerinden gelen tarihçileri *Avrupalı-Türkiyeli tarih öğretmenleri buluşması*’nda bir araya getirmiştir. Marmara bölgesindeki ilk konferansta çeşitli okullarda görev yapan tarih öğretmenleri ile tarih eğitimi ve ders kitaplarının iyileştirilmesi alanında çalışmalar yürüten uluslararası kuruluşların temsilcileri bir araya gelmiştir. Bu konferansa *Tarih Ders Kitaplarında Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine* kitabının yazarı Dr. Etienne Copeaux, *Avrupa Tarih Öğretmenleri Birliği (EUROCLIO)* başkanı Prof. Joke van der Leeuw, *Georg Eckert Uluslararası Ders Kitapları Enstitüsü* müdürü Prof. Wolfgang Hoepken ve Avrupa Konseyi’nin üç yıl süren *20.yüzyıl Avrupa Tarihini Öğrenmek ve Öğretmek* projesinin ürünlerinden olan *20.yüzyıl Avrupası’nın Tarihi Öğretmek* kitabının yazarı Prof. Robert Stradling katılarak, kendi ülkelerinde ve Avrupa genelinde son yıllarda tarih eğitimi ve ders kitaplarının iyileştirilmesi alanında yapılan çalışmaları ve deneyimlerini paylaşmıştır.

Konferanslar süresince sunulan bildiriler ve tartışmalar Vakıf tarafından kitap haline getirilerek Avrupa Birliği, Hollanda’nın İstanbul Konsolosluğu Matra/Kap fonu, Friedrich Ebert Vakfı ve Goethe Enstitüsü’nün maddi katkılarıyla yayınlanmıştır (Tarih Vakfı, 2003).

3.2.3. Yayıncılık

Tarih Vakfı, tarih öğretimiyle ilgili bilimsel gelişmeleri, gelişmiş ülkelerdeki konuyla ilgili uygulamaları ve UNESCO, Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği gibi uluslararası kuruluşların tarih eğitimine ilişkin düşünce ve beklentilerini Türkiye kamuoyuna tanıtmak suretiyle tarih eğitimi alanında değişim ve dönüşüm ihtiyacı konusunda farkındalık, bilinç ve toplumsal talep yaratmak için yoğun bir yayıncılık faaliyeti yürütmüştür. Bu yayınlar başta akademisyenler ve tarih öğretmenleri olmak üzere konuya ilgi duyanların yeni tarih öğretim anlayışları, ders içerikleri, yöntem ve tekniklerle ilgili son gelişmeleri takip etmelerine olanak sağlamıştır. Tarih Vakfının tarih eğitimi ile ilgili görülen yayınları *kitaplar* ve *sürekli yayınlar: Toplumsal Tarih* başlıkları altında ele alınarak değerlendirilmiştir.

3.2.3.1. Kitaplar

Tarih Vakfının tarih eğitimine ilişkin yayınladığı kitaplar genellikle Avrupa Konseyi’nin *20. Yüzyılda Avrupa Tarihini Öğrenmek ve Öğretmek Projesi* kapsamında hazırlanan kitaplar, UNESCO’nun tarih eğitimiyle ilgili kimi yayınları, örnek ders, öğretmen kılavuz ve öğrenci çalışma-etkinlik kitapları ve Vakfın düzenlediği sempozyum ve atölyelerin kitaplaştırılmış halidir. Ancak Vakıf az da olsa bu kategorilerin dışında da kitaplar yayınlanmıştır. Bu kitaplar tarih eğitimiyle ilgili dünyadaki son gelişmeleri ve yaklaşımları içeren Türkiye’de yayınlanan hemen hemen ilk kitaplar olmaları nedeniyle yayımlandıkları dönemde alanlarında önemli bir boşluğu doldurmuşlardır. Aşağıda Tarih Vakfı’nın doğrudan tarih eğitimiyle ilgili olarak yayınladığı kitaplar ele alınarak kısaca değerlendirilmiştir.

Ders Kitaplarını Araştırma ve Düzeltme Rehberi- UNESCO

Tarih Vakfı’nın *Tarihi öğrenmek ve öğretmek* serisinde yayınlanan bu kitap Falk Pingel tarafından üye ülkelerin ders kitabı ve müfredatlarını UNESCO’nun öngördüğü barış kültürünü geliştirecek doğrultuda düzenleme çabalarını teşvik etmek ve desteklemek amacıyla hazırlanmıştır (Pingel, 2003a). Kitap Milletler Cemiyeti’nden UNESCO ve Avrupa Konseyi’ne uzanan çizgide ders kitaplarının iyileştirilmesi çabalarından bahseden bölümle başlamaktadır. Daha sonra sırasıyla uluslararası ders kitabı incelemesinin aşamaları, metodolojik ve pratik yol gösterici ilkeler, Georg Eckert Uluslararası Ders Kitabı Araştırmaları Enstitüsü ve UNESCO Uluslararası Ders Kitabı

Araştırmaları Ağı’nın kuruluşu ve faaliyetleri, medyanın gelişmesiyle öğretmenlerin değişen rolleri ve küreselleşmenin uluslararası işbirliği için yarattığı yeni fırsatlar üzerinde durulmaktadır. Kitabın sonunda *Ders kitaplarının gözden geçirenler için pratik öneriler*, ABD’den Güney Kore’ye kadar birçok ülkede faaliyette bulunan ders kitabı araştırma merkezlerinin isim ve adres bilgilerine yer verildiği *Ders kitabı araştırması için seçilmiş kurumlar listesi* ve ABD ve Avrupa’da ders kitapları ve öğretim programlarıyla ilgili yayınlanmış eserlerin bilgilerinin yer aldığı *Okuma listesine* yer verilmiştir (Pingel, 2003a).

20. Yüzyıl Avrupa Tarihi Nasıl Öğretilmeli?

Robert Stradling tarafından *20. Yüzyılda Avrupa tarihini öğrenmek ve öğretmek projesi* kapsamında yazılan kitabın ön sözünde kitabın temel amaçları şöyle sıralanmaktadır: Avrupa genelinde tarih öğretmenlerinin öğrettikleri 20. yüzyıl tarihinin kapsamını genişleterek özellikle son yüzyıl içinde Avrupa’yı şekillendiren ana kuvvetleri, akımları ve olayları hesaba katan daha geniş bir Avrupa boyutunu sunmaya teşvik etmek, öğretmenlere değişik perspektiflerden oluşan geniş bir yelpaze sunarak onların bir bütün olarak Avrupa için belirli önem taşımış konulara, temalara ve olaylara ilişkin fikirleri ve görsel malzemeleri öğretmelerini sağlamak ve son olarak öğretim sürecinde yeni iletişim teknolojilerini de kapsayan daha yaratıcı öğretim ve öğrenme uğraşlarından etkili şekilde yararlanma yolları konusunda bazı pratik tavsiyeler önermek (Stradling, 2003: xiii).

Üç bölüm halinde düzenlenen kitabın birinci bölümünde Avrupa genelinde yaygın olarak öğretilen 20. yüzyılın tarihsel temaları ve konuları üzerinde durulmaktadır. İkinci bölümde beceri esaslı öğrenmeyi bilgi esaslı ders konuları ya da müfredat çerçevesiyle bütünleştirme, tartışmaya açık hassas konuları ele alma, öğrencilere 20. yüzyıla ilişkin görsel arşiv malzemesinden etkili bir şekilde yararlanmanın yollarını öğretme, tarih öğretiminde simülasyon ve yaratıcı dramadan yararlanma, çokperspektiflilik, okul dışı öğrenme fırsatlarını sınıf içi öğretimle bütünleştirme ve yeni teknolojilerden etkili bir şekilde yararlanma gibi konularda uygulamaya dönük bilgiler verilmektedir.

Kitabın üçüncü bölümünde sözlü tarih ve çağdaş yazılı kaynakların kullanımı, tarih derslerinde bir kaynak olarak televizyon kullanımı ve tarih ders kitaplarını ve yeni teknolojileri değerlendirme konularından oluşmaktadır. Kitabın sonunda tarih öğretmenlerinin Avrupa tarihiyle ilgili çeşitli bilgi ve materyaller elde edebileceği internet sitelerinin adresleri ile bilişim terimlerinden oluşan kısa bir sözlüğe de yer verilmiştir.

Avrupa Evi

Falk Pingel tarafından yazılan kitap Avrupa Konseyi’nin *20. Yüzyıl Avrupa tarihini öğrenmek ve öğretmek* projesi kapsamında Georg Eckert Uluslararası Ders Kitapları Araştırma Enstitüsü’nün Avrupa ülkelerinde okutulan tarih ders kitaplarıyla ilgili yaptığı bir araştırmanın sonuçlarına dayanmaktadır. Araştırmada ders kitaplarında 20. yüzyıl Avrupa tarihinin hassas ve tartışmalı konuları başta olmak üzere belli başlı olayların ele alınış şekilleri incelenmiştir (Pingel, 2003b). Kitapta araştırma sonuçlarına dayalı olarak tarih derslerinde Avrupa boyutunun sunulmasına yönelik bir takım tavsiyelerde bulunmaktadır. Bu tavsiyelerin birkaçı şöyle sıralanabilir: Avrupa’dan söz ederken lügat muğlaklığından kaçınmak gerekir. Uygun düşen yerlerde kısa göndermeler yapmaya dayanan bir yüzeysel anlatımın yerini, başlı başına bir konu olarak Avrupa’yı açık ve geniş biçimde ele alan daha uzun pasajlar ya da bölümler almalıdır. Bir okul ders kitabına eşlik eden bütün mecralarda Avrupa boyutuna yer verilmelidir. Avrupa’nın esas olarak Batı’dan Doğu’ya kültürel aktarımı temsil ettiği basmakalıp bir görüntüden kaçınmak istiyorsak, geleceğe olduğu kadar geçmişe de bakmalıyız (Pingel, 2003b: 115-128).

Beyaz Perdedeki Avrupa: Tarih Öğretimi ve Sinema

Dominique Chansel tarafından *20. Yüzyıl Avrupa tarihini öğrenmek ve öğretmek projesi* kapsamında hazırlanan bu kitabın ön sözünde bu proje kapsamında ortaöğretim okullarındaki

öğretmen, ders kitabı yazarları ve müfredat tasarımcılarına yönelik olarak çeşitli öğretim materyalleri hazırlandığı ancak bu kaynaklardan özellikle sinema ve televizyonun tarihin aktarılmasında okulun geleneksel rolünü sarsan araçlar olduğu ifade edilmektedir. Kitapta bütün rejimlerde ulusal sinema sektörünün sinemayı siyasal amaçlar doğrultusunda kullanma eğiliminde olduğu için film izlemeye eleştirel ve seçici bir yaklaşım kazandırmanın önemli olduğu vurgulanmaktadır (Chansel, 2003).

Kitapta *Milliyetçilik, Avrupa’da kadınlar, Göç ve İnsan hakları* başlıklı bölümlerde 50 filmin tarih öğretiminde bilgilendirici bir kaynak olarak analizi yapılmıştır. Öğrencilerin tarihe olan ilgilerini artırmak ve sinemayı tarih öğretiminin bir parçası haline getirmek amacıyla sadece filmler hakkında bilgi verilmekle kalmayıp bu filmlerin derslerde nasıl analiz edilmeleri gerektiği konusunda da tavsiyelerde bulunmaktadır. Yazar *giriş* bölümünde filmlerin etkili bir eğitim aracı olarak kullanılması için öğretmenlere bazı yararlı yol gösterici ilkeler sunulduğunu belirtmektedir (Chansel, 2003: 1).

Okulların filmleri, düzgün bir hareketli görüntü eğitimi çerçevesinde eğitsel amaçlarla kullanıp kullanmadıklarına dair kuşkuya da dikkat çeken Chansel’e göre sinema ile aktif bir parçası olduğu toplum arasında çok yönlü ve karmaşık bir ilişki olduğundan öğrenciler bu ilişkiyi analiz ederek pek çok şey öğrenebilirler (Chansel, 2003: 3).

Tarihin Kötüye Kullanımı

Bu kitap 20. Yüzyıl Avrupa tarihini öğrenmek ve öğretmek projesi çerçevesinde Avrupa Konseyi’ne bağlı Kültürel İşbirliği Konseyi ile Norveç Eğitim, Araştırma ve Kilise İşleri Bakanlığı’nın işbirliği ile 28-30 Haziran 1999 tarihinde Oslo’da düzenledikleri *Tarihin kötüye kullanımı biçimleriyle yüzleşmek* temalı sempozyuma dayanmaktadır (Tarih Vakfı, 2003b).

Kitap, Georg Iggers’in 20. yüzyılda tarih yazımı başlıklı açış konuşması, Laurent Wirth tarafından kaleme alınan *Tarihin kötüye kullanım biçimleriyle yüzleşmek* başlıklı genel rapor ve sempozyuma katılan akademisyen ve öğretmenlerin bildirilerinden oluşmaktadır. Kitapta yer verilen bildiriler şunlardır: Sirkka Ahonen, *Komünizm sonrası tarih müfredatı: Estonya ve Doğu Almanya örnekleri*, Gregorio Gonzalez Roldan, *İspanya iç savaşı*, Bernard Eric Jensen, *Okullarda ve genel olarak toplumda tarih: Tarih öğretiminde tarihsellik üzerine düşünceler*, Kristina Kuluri, *Tarih öğretiminde ayrımcılığın iki yüzü: Failler ve kurbanlar*, Jon Lilletun, *Okulda tarihin rolü- Bir Norveç perspektifi*, Ola Svein Stugu, *Norveç’te tarih ve ulusal kimlik*, Attila Szakolczai, *Ortaöğretimde 1956 Macar Devrimi yorumları*.

Kitabın sonunda ek olarak 20. Yüzyıl Avrupa tarihini öğrenmek ve öğretmek projesini tanıtan bir metine de yer verilmiştir. Bu bölümde projenin amacı ile ilgili şu açıklama yer almaktadır: “Proje hangi ülkeden olduklarına bakmaksızın Avrupa’daki tarih öğretmenlerinin 20. yüzyıl tarihinin özgül yapısına uyarlanmış yöntemler ve temalar geliştirebilmelerini, bütün belgesel kaynakları ve konuları öğretim süreçlerine katmalarını ve yaklaşımlarını modern teknolojik gelişmelere uyarlamalarını sağlamaya çalışıyor.” (Tarih Vakfı, 2003b: 141).

Tarih Öğretiminde Çoğulcu ve Hoşgörülü Bir Yaklaşım Doğru

Bu kitap Avrupa Konseyi’nin 20. yüzyıl Avrupa tarihini öğrenmek ve öğretmek projesi kapsamında 10-12 Aralık 1998 tarihlerinde Belçika’nın Brüksel kentinde gerçekleştirilen *Tarih öğretiminde çoğulcu ve hoşgörülü bir yaklaşıma doğru: Çeşitli kaynaklar ve yeni didaktik yöntemler* konulu sempozyumun açılış konuşması, genel rapor, katılımcıların sundukları bildiriler ve örnek olay incelemelerinden oluşturulmuştur (Tarih Vakfı, 2003c). Kitapta şu metinlere yer verilmiştir: Marc Ferro, *Açılış konuşması*, Henry Frendo, *Genel rapor: yeni bir tarih Avrupa’yı geçmişinden kurtarabilir mi?* Charles Kecskementi, *Arşivler ve ortak bir Avrupa mirası*, Ryszard W. Woloszynski, *Arşiv kaynakları ve okulların yararlanma alanları*, J. Patrick Greene, *Tarih öğretiminde çoğulcu ve hoşgörülü bir yaklaşımda müzelerin rolü*, Philip Ingram, *Sözlü tarih*, Dominique Chansel, *20. yüzyıl tarihini öğretmek için 20. yüzyıl görüntülerinden yararlanmak*. Örnek olay incelemeleri: Arnavutluk: *Tarih öğretiminde müzelerin önemi*, Polonya: *Okul müzeleri*, Slovenya: *Bir modern tarih müzesine ziyaret*, Avusturya: *Sosyal ve*

ekonomik tarih, Çek Cumhuriyeti: *Tarih öğretimi kaynaklarının seçilmesi ve kullanılması*, İsviçre: *Rossens Barajı üzerine pratik bir inceleme*, Bulgaristan: *Otantik belgeleri kullanmak*, Litvanya: *Otantik belgeler, sınıf içi kullanıma ilişkin iki örnek*, Yunanistan: *Bir durum değerlendirmesi*, Malta: *Bir durum değerlendirmesi*, İskoçya, *Ulusal kimlik ve daha geniş bir mirasın boyutları*, İspanya: *Tarihi kaynaklar ve İspanyol okullarındaki kullanım alanları*.

Sempozyumun sonuç raporundan alınan aşağıdaki alıntı Avrupa Konseyi’nin arzuladığı tarih eğitim sistemini en açık şekilde ortaya koymaktadır: “Bu kıtanın dört bir yanından gelen zengin ve gittikçe kolay erişilir bir bilgi ve öğrenim kaynakları çoğulluğunun verdiği destekle, Avrupa ülkelerinin sadece ekonomik ve siyasal düzeyde değil, kültürel düzeyde de her geçen gün yaklaşmasına ve yeni bir bin yılın iyice yaklaşmasına bağlı olarak ortaya çıkan ılgörü, gayret, sebat, hoşgörü ve ekip çalışması sayesinde Avrupa Konseyi’nin çok renkli bir ceketini gururla ve mutabakat içinde giyebileceğine; böylece Avrupa tarihini köhne ulusal önceliklerden ve devletin bikmeti vücudundan kurtarma sınavından alınının akıyla çıkabileceğine güvenmekte ve inanmaktayız.”(Tarih Vakfı, 2003c: 33).

Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları

Tarih Vakfı’nın ve Dokuz Eylül Üniversitesi’nin iş birliği ile 29 Eylül-1 Ekim 1994 tarihleri arasında Buca Eğitim Fakültesi’nde gerçekleştirilen *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları Sempozyumu*’nda sunulan bildirilerin kitaplaştırılmış halidir (Tarih Vakfı, 1995). “Giriş” dışında beş bölüm halinde düzenlenen kitap şu bölümlerden oluşmaktadır: “Önce tarihi yeniden tanımlayalım”, “Tarih çok boyutlu olmak zorunda”, “Ders kitaplarında tarih”, “Atatürk ilkelerinden çağdaş tarihe” ve “Öğretim yöntemlerindeki sorunlar”.

Kitabın *Değerlendirmeler* bölümünde sempozyumun sonunda düzenlenen değerlendirme oturumundaki görüşlere yer verilmiştir:

Tarih Eğitimi ve Tarihte “Öteki” Sorunu:

Tarih Vakfı ile Boğaziçi Üniversitesinin iş birliği ile 8-10 Haziran 1995 tarihleri arasında Boğaziçi Üniversitesi’nde *Tarih eğitimi ve tarihte ‘öteki’ sorunu* temasıyla toplanan II. Uluslararası Tarih Kongresi bildiriler kitabıdır. Kongrede bildiri sunanlar ile bildiri isimleri yukarıda II. Uluslararası Tarih Kongresi başlığı altında belirtildiği için burada ayrıca yer verilmemiştir (Tarih Vakfı, 2007).

Tarih Öğretiminin Yeniden Yapılandırılması

Bu kitap, Tarih Vakfı’nın ODTÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi ve ODTÜ Tarih Bölümüyle iş birliği halinde 2-3 Aralık 2000 tarihlerinde düzenledikleri *Türkiye’de ilk ve ortaöğretim düzeyinde tarih öğretiminin yeniden yapılandırılması* atölyesinin açılış konuşmaları, sunulan bildiriler ve tartışma notlarından oluşturulmuştur (Tarih Vakfı, 2000). Bu atölyede Tarih Vakfı, eğitimci ve tarihçi akademisyenler, MEB Talim ve Terbiye Kurulu başkan ve diğer bürokratları ile çeşitli okullarda görev yapan tarih öğretmenleri Türkiye’de tarih öğretiminin mevcut durumunu ve çözüm önerilerini tartışmışlardır. Kitap her oturum için bir bölüm ayrılmak suretiyle toplam dört bölümden oluşturulmuştur. *İlköğretim okulları ve liselerde tarih eğitimi* temalı birinci oturumda MEB Talim Terbiye Kurulu Başkanı Orhan Özalp ve Tarih Vakfı Başkanı İlhan Tekeli’nin bildirileri yer almaktadır. İkinci bölüm tartışma tutanaklarından oluşmaktadır. Üçüncü bölüm atölyenin *Avrupa’da ve Türkiye’de son on yıllarda tarih eğitimi ve ders kitaplarının iyileştirilmesi çabaları* başlıklı üçüncü oturumunda sunulan bildiriler ve tartışmalardan, dördüncü bölüm ise *Türkiye’de tarih eğitiminin nitelikçe daha iyi bir duruma getirilmesinde basın-yayın dünyasının, özel sektörün, sivil toplum kuruluşlarının ve devletin rolleri* başlıklı tartışma notlarından oluşmaktadır.

Tarih Eğitime Eleştirel Yaklaşımlar

Bu kitap Tarih Vakfı tarafından Ekim 2001 ve Kasım 2002 tarihlerinde düzenlenen *Avrupalı-Türkijeli tarih eğitimcileri buluşması*’nda Orhan Silier tarafından yapılan açılış ve kapanış konuşmaları, sunulan tebliğler ve eklerden oluşmaktadır (Tarih Vakfı, 2003a). Bu toplantıda

sunulan bildirilere *Avrupalı- Türkiyeli Tarih Eğitmcileri Buluşması (2001-2002)* başlığı altında yer verildiği için burada ayrıca belirtilmemiştir.

Kitabın ekler bölümünde toplantı programı, katılımcı listesi, tarih öğretmenlerinin toplantı boyunca sordukları sorular, Tarih Vakfı’nın *Tarih eğitimi strateji raporu*, Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu’nun *21. yüzyılda tarih eğitimi* konulu tavsiye kararı ve Avrupa Tarih Eğitmcileri Birliği (Euro-Clio)’nin *İyi bir ders kitabı nasıl olmalıdır?* başlıklı kriterler listesine yer verilmiştir.

Kitap Avrupa Birliği, Hollanda’nın İstanbul Konsolosluğu Matra/Kap Fonu, Friedrich Ebert Vakfı ve Goethe Enstitüsü’nün maddi katkıları ile yayınlanmıştır.

Tarih Bilinci ve Gençlik

Körber Vakfının öncülüğünde 27 ülkede 32 bin öğrenci üzerinde yürütülen *Gençlik ve Tarih* isimli gençlerin tarih bilinci üzerinde karşılaştırmalı Avrupa projesinin İlhan Tekeli tarafından kitaplaştırılmış halidir (Tekeli, 1998).

Tarih Ders Kitaplarında (1931-1993) Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine

Bu kitap Etienne Copeaux’un tarihsel coğrafya alanında hazırladığı doktora tezinden üretilmiştir (Copeaux, 1998). Copeaux bu çalışmada Türk tarih tezinin doğuşundan 1990’lı yılların başlarına kadar Türkiye’de okutulan tarih ders kitaplarında hâkim olan ideolojiler ve bu ideolojilerin üretilmesinde rol oynayan kurumlar, kişiler ve yayınları incelemektedir. Copeaux’a göre Batı karşıtı bir tepki olarak nitelendirilebilecek Türk-İslam sentezi, İslamiyetin ideolojileştirilmesinin bir biçimidir ama sadece Kuran’daki değerlere kapanmak yerine, Türklerin kendi geçmişleriyle İslamiyet arasındaki sentezin bir ürünü olarak görülen Türk milli kültürüne dönüşü öne çıkartmaktadır (Copeaux, 1998: 82). Yazar *Aydınlar ocağı ideolojisi* olarak nitelendirdiği Türk-İslam sentezinin özellikle 1983 yılından itibaren resmileştiğini ileri sürmektedir. Türkiye’de yayımlandıktan sonra ilim dünyasında *sentez* tartışmalarına yol açan bu kitap yayımlandığı dönemdeki mevcut tarih öğretim sistemine sentezci içeriği nedeniyle eleştirel yaklaştığı için en azından toplumun belli bir kesimi için mevcut tarih öğretim sisteminin değiştirilmesi için öne sürdükleri argümanlardan birisini oluşturmuştur.

Birlikte Yazılan ve Öğrenilen Bir Tarihe Doğru

İlhan Tekeli’nin 1982 ile 2006 yılları arasında tarih yazımı ve tarih öğretimi konularında yazdığı yazılarının yer aldığı bu kitap *Tarih metodolojisi üzerine, Tarih bilinci üstüne, Uluslaşma süreçleri ve uluşu tarih yazımı üzerine ve Bireyin yaşamı nasıl tarih oluyor?* başlıklı dört bölümden oluşmaktadır (Tekeli, 2007).

Tekeli’nin tarih öğretimi ile ilgili iki yazısının yer aldığı kitabın ikinci bölümündeki ilk yazısı *Tarih Bilinci ve Gençlik* olup daha önce Vakıf tarafından yayınlanmış *Tarih Bilinci ve Gençlik* kitabında yer alan yazıdır. Bu yazısında Tekeli modernitenin tarih anlayışı, Freud’un kuramına göre bilincin tanımı ve son olarak tarih bilincinin tanımı ve sosyalleşme sürecinde bireyin tarih bilincinin oluşum süreci üzerinde durmaktadır. Tekeli’nin bu çalışması hemen her dönemde oldukça sık kullanılan *tarih bilinci* kavramını ve bu bilincin ne tür mekanizmalarla oluştuğunu etraflıca ve anlaşılır bir şekilde ele alıp açıklaması bakımından önemlidir. Bu bölümün ikinci yazısı Tekeli’nin tarih öğretiminin yeniden yapılandırılması sempozyumunda sunduğu bildiri olup yukarıda ayrıntılı bir şekilde incelendiğinden üzerinde ayrıca durulmamaktadır.

20. Yüzyıl Dünya ve Türkiye Tarihi

Yüzyıl Dünya ve Türkiye Tarihi, Tarih Vakfı’nın Avrupa Komisyonu’nun desteği ile yürüttüğü *Çocuklar ve yetişkinler için tarih aracılığı ile Avrupa yayınları projesi* kapsamında hazırladığı örnek bir ders kitabıdır. Dönemin Vakıf başkanı Orhan Silier, kitabın *Çağdaş ders kitapları için bir büyük adım* başlıklı sunuş yazısında bu kitabın mali kaynak yetersizliği ve Talim ve Terbiye Kurulu’nun *çağdaş kitaplar için hiç şans tanımayan* olumsuz tavrı nedeniyle Vakfın gündeminde uzun süre beklediğini ifade etmektedir. Silier ayrıca bu kitapları Bakanlığın tarih eğitiminin 20. yüzyılın

tümünü kapsamı ve liselerin dört yıla çıkarılması yönündeki kararlarını dikkate alarak hazırladıklarını, bu kitabı yenilerinin izleyeceğini de eklemektedir (Alpkaya ve Alpkaya, 2005).

Giriş bölümünde kitabın yeni ve çağdaş bir tarih eğitimine katkıda bulunmak üzere hazırlanmış bir öğrenci kitabı olduğu belirtildikten sonra kitapta takip edilen yöntemle ilişkin bilgiler verilmektedir. Türkiye’nin 20. yüzyılda yaşadığı tarihsel sürecin ağırlıklı olarak siyasal ve ekonomik tarih perspektifiyle ele alındığı ders kitabında öğrencilerde tarihsel bir bağlam içinde tekil bir olay, olgu ya da sürecin çeşitli özelliklerini değerlendirme, tarihi belgeleri yorumlama, anlamlandırma araştırma, tarih yazma, tarihsel olaylara farklı açılardan yaklaşabilme, tarihsel konu ya da dönem ile gündelik yaşam arasında bağlantı kurma gibi beceriler kazandırmaya yönelik çok boyutlu bir sistematik izlenmiştir. Kitap öğretmen ve öğrencilere o dönemde okutulan tarih ders kitaplarıyla kıyaslanamayacak ölçüde zengin eğitsel materyal sunmaktadır. İçerdiği görseller ve özgün tarihsel metinlerin yanı sıra açık uçlu sorular, okuma önerileri ve etkinliklerle öğrencileri düşünmeye ve araştırmaya yönlendirmekte, onlara olaylara eleştirel ve farklı perspektiflerden yaklaşabilme, geçmişle güncel arasında bağlantı kurabilme ve savlarını temellendirmeye çalışma gibi birtakım tarihçilik becerileri kazandırmayı göz önünde bulundurmaktadır.

Ders kitabı *19. yüzyılın mirası, Dünya savaşları, Umut ve refah yılları, Kriz yılları ve 20. Yüzyılın sonu* başlıklı beş bölümden oluşmaktadır.

20. Yüzyılda Dünya ve Türkiye Tarihi Öğretmen Kitabı: Yardımcı Yazılar ve Öneriler

Bu öğretmen kılavuz kitabı öğretmenlerin yeni tarih öğretim yaklaşımları konusunda anlayış geliştirmelerine yardımcı olmak amacıyla hazırlanmıştır (Çalışkan ve Şahbudak, 2005). Tarih öğretmenlerini dünyadaki çağdaş tarih eğitimi anlayışları konusunda bilgilendirme düşüncesiyle kitabın birinci bölümünde bu amaca yönelik metinlere yer verilmiştir. Bu bölümde özenle seçildiği fark edilen on beş metin yer almaktadır. İlk iki metnin Avrupa Konseyi Parlamenterler Asamblesi’nin *Avrupa Tarihini Öğrenmek* ve Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu’nun *21. Yüzyılda Tarih Eğitimi* başlıklı tavsiye kararlarının olması Vakfı’nın bu belgelerdeki öneriler doğrultusunda bir tarih eğitimi arzuladığına işaret etmektedir. Bu belgelerde tarih eğitiminin amaçları, ders içerikleri, öğretim yöntem ve teknikleri, tarih öğretmenlerinin yetiştirilmeleri, bağımsız mesleki örgütlenmeleri ve çalışma koşulları gibi birçok konuda ayrıntılı önerilerde bulunmaktadır. Öğretmen kitabının birinci bölümünde söz konusu iki belgenin dışında şu metinler yer almaktadır: Ian McKellar, *Neden tarih öğretiyoruz?*, İlhan Tekeli, *Küreselleşen bir dünyada tarih eğitiminin amaçları ne olabilir?*, Mete Tunçay, *Tarih eğitiminin iyileştirilmesine yönelik düşünceler*, İlhan Tekeli *Tarih bilinci üstüne*, Wolfgang Höpken, *Tarih eğitiminde yeni yönelimler*, Avrupa Tarih Eğitimcileri Birliği (EUROCLIO), *İyi bir ders kitabı nasıl olmalıdır?*, Robert Stradling, *Becerileri ve kavramları geliştirmek*, *20. yüzyıl Avrupa tarihi nasıl öğretilmeli* ve *20. Yüzyıl Avrupa tarihi eğitiminde son gelişmeler*, Luisa Black, *Tarih öğretim ve öğreniminde yöntem sorunları*, Sina Akşin, *Tarih eğitiminde temel paradigma sorunu*, Halil Berktaş, *Evrensel tarih, total tarih, komparatif tarih*, Didem Erpulat, *Tarih eğitiminin iyileştirilmesi çalışmaları*.

Öğretmen kitabının ikinci bölümü ders kitabına paralel olarak aynı başlığı taşıyan alt bölümler halinde düzenlenmiştir. Her alt bölümde kitaptaki ilgili bölümdeki konuları işlerken göz önünde bulundurulması, dikkat edilmesi ya da vurgulanması gereken noktalar öneriler şeklinde ifade edilmektedir. Öğretmen kitabında ayrıca ders kitabında yer alan belge, harita vb. materyallerin ne amaçla kitaba konulduğu ve nasıl yararlanılması gerektiğine dair açıklamalar ile konuyla ilgili ek kavramlar da belirtilmektedir.

Uygarlıklar Tarihi I, II

Bu kitap Tarih Vakfı ile İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Merkezi’nin Avrupa Birliği’nin mali desteğiyle yürüttükleri *Ders Kitaplarında İnsan Hakları III Projesi* kapsamında iki cilt olarak hazırlanan yardımcı ders materyalidir. Kitabın ön sözünde, bu kitabın öğretmenlerin konuları işlerken sınıf içi etkinlikler düzenleyebileceği, ödev verebileceği bir kitap olmanın yanında öğrencinin kendi başına kullanabileceği üstünde okuma, öğrenme ve araştırma

yapabileceği alternatif bir etkinlik kitabı olarak tasarlandığı belirtilmektedir (Kahyaoğlu vd., 2014). Kitapta etkinlik örneklerinin yer aldığı konular şunlardır: Birinci cilt: Tarih bilimine giriş ve tarih yazıcılığı, tarihi çağlara giriş, Mezopotamya, Mısır, Pers, Hint, Çin Doğu Akdeniz (Fenikeliler, İbraniler) ve Anadolu (Hitit, Lidya, Frigya, İyon, Urartu, Truva) Minos ve Miken, Yunan, Helen, Roma ve Amerika uygarlıkları. İkinci cilt: Kültür, kent, köy, bozkır ve barbarlık gibi kavramların açıklanması, Orta Asya ve eski Türk kültürü, Ortaçağ Avrupası: feodalizm, din, kent ve ekonomi, sanat ve mimari, Bizans, İslam tarihi ve uygarlığı, Türk-İslam devletleri ve Haçlı seferleri.

Kitapta 9. sınıflarda okutulmakta olan tarih ders kitabında yer alan konulara paralel olarak hem konularla ilgili ek bilgilere yer vermekte hem de öğretim programında sayılan becerilerin öğrencilere kazandırılması ve kalıcı bir öğrenme sağlanabilmesi için tarih derslerinde uygulanabilecek etkinlik örnekleri ve materyaller sunmaktadır.

3.2.3.2. Süreli Yayınlar: *Toplumsal Tarih*

Tarih Vakfı’nın süreli yayınlarından olan Toplumsal Tarih dergisi izlediği yayın politikasıyla bir yandan tarihin klasik alanını genişletecek bir konu çeşitliliği sunarak toplumdaki tarih algısını genişletmeye ve dönüştürmeye çalışırken, öte yandan tarihi geniş kesimler için ilgi çekici bir alan haline getirmeye çalışmaktadır. Bu amaçla dergi Vakfın tarih anlayışına uygun olarak siyasi tarih ağırlıklı klasik tarih anlayışı yerine gündelik hayat, sosyal olaylar, kurum ve kişi tarihleri, sözlü ve yerel tarih gibi alternatif konuları da kapsayan bir konu çeşitliliği ile okuyucuların karşısına çıkmaktadır.

Derginin 120. sayısında *Toplumsal Tarih 10 yaşında* başlığıyla yayınlanan yazısında Mete Tunçay, daha önce çıkardığı *Tarih ve Toplum* dergisiyle başlattıkları çok yönlü, insan haklarına saygılı, şoven olmayan, barışçıl ve eleştirel yaklaşımlı dergicilik anlayışını Toplumsal Tarih dergisinde de sürdürdüklerini belirtmektedir. Tunçay, dergiyi benimsetmek istedikleri lise tarih öğretmenlerinin okuyucu kitlelerinin küçük bir oranını oluşturmamasından da yakınmaktadır. “*Tarih eğitimi çağdaşlaştırmak kaygısını taşıyan ve öğrencilerine daha yararlı olmak için kendilerini geliştirmeye çalışan genç öğretmen arkadaşlarımız var hiç kuşkusuz. Ama tarih öğretmenlerinin büyük çoğunluğu kendilerini ‘tarih memuru’ gibi görüyor. Elbette öğretmenlerin maddi manevi yaşam koşullarının düzeltilmesi gerekir. Fakat onların da seçtikleri mesleğin hakkını vermeye çalışmalarını beklememiz doğaldır. Kitaplar dergiler okumalı, araştırmalar yapmalı, yazılar yazmalılar...*” (Tunçay, 2003: 2-3).

Toplumsal Tarih, Nisan 2000’de yayınlanan 100. sayısında tarih eğitimiyle ilgili *Tarihi silahsızlandırmak: Çağdaş bir tarih eğitimi* başlıklı bir dosya hazırlamıştır. İlhan Tekeli’nin daha önce *Tarih öğretiminin yeniden yapılandırılması* atölyesinde sunmuş olduğu bildiri *Yaratıcı ve çağdaş bir tarih eğitimi için* başlıklı bir kitapçık halinde derginin bu sayısıyla birlikte okuyuculara armağan edilmiştir. Dosya sunuş yazısına şu sözlerle son verilmektedir: *Dosyamızın ‘Coğrafya savaşmak içindir!’ tezinin baksız çıkmasına, halklar arası barışçı ilişkileri özendiren ders kitaplarının yazılmasına, barışçı bir tarih bilincine, ‘çocuklara doldurulacak boş kovalar olarak değil, serpilip büyümesine yardım edilecek çiçekler olarak bakan’ öğretmenlerin ve velilerin çabalarına ve ilgili kamuoyuna yardımcı olacağını umuyoruz.*” (Öztürk ve Yolaç, 2002: 32).

Dosyada şu yazılar yer almaktadır: Büşra Ersanlı, *Zihinsel sınır güvenliği*, Necdet Sakaoğlu, *Yanlıları öğretiyoruz*, Halil Berktaş ile söyleşi: *Tarih eğitimi ve ders kitapları*, Hayrettin Kaya, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Tarih dersi müfredatı*, Tuğrul Yakarçelik, *Bu kitaplarla bile*, Yıldız Çetintaş, *Farklı bir Tarih dersi*, Dilara Kahyaoğlu, *Tarih eğitiminde ayrıntılar ve Nuh’un gemisi*, Tarih Vakfı tarih eğitimi strateji raporu: *Tarih eğitiminde yeni bir modele ihtiyacımız var, Avrupa Konseyi değişime çağırıyor*, EuroClio, *İyi bir ders kitabı nasıl olmalıdır?*, İlber Ortaylı ile ihtisas komisyonu üzerine söyleşi: *Dengeli bir bileşim*, Robert Stradling, *Hassas konular nasıl öğretilmeli?*, Herkül Millas, *Ders Kitaplarında ‘ötek’*, Türkiye ve Yunanistan; *İnternet adreslerinde Avrupa’da tarih eğitimi*, Salih Özbaran, *Tarih öğretiminin güncel sorunları*.

Dergide doğrudan tarih eğitimi ve ders kitaplarına ilişkin makale haber ve yazıların 2005 yılında eğitim sisteminde yapılandırmacı anlayışa geçildikten sonra görece azaldığı gözlenmektedir. Bu durum Vakfın genel faaliyet politikasında da göze çarpmaktadır. Tarih öğretimi alanında belli

değişimin sağlanmasından sonra Vakfın, tarih yazıcılığı, insan hakları ve genel eğitim sistemine yönelik konulara daha fazla ağırlık vermeye başladığı anlaşılmaktadır.

3.2.4. Resmi Karar Mekanizmalarıyla İletişim

Tarih Vakfı tarih öğretim sisteminde değişim gerçekleştirebilmek için bir yandan bilimsel etkinlikler ve yayınlar yoluyla bilgilendirme, farkındalık ve talep yaratmaya çalışırken öte yandan doğrudan ya da dolaylı olarak Milli Eğitim Bakanlığı ile etkileşime geçme yönünde çaba göstermiştir. Vakıf etkinliklerine Bakanlık yetkililerini davet etmiş, tarih eğitimiyle ilgili pek çok etkinliğe Bakanlık bürokratları katılmıştır. Örneğin Vakfın 29 Eylül-1 Ekim 1994 tarihleri arasında İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi’yle birlikte gerçekleştirdiği *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları Sempozyumuna* Bakanlık bürokratlarından Ezer Karabulut, Rifat Turgut ve Necdet Sakaoğlu; Ekim 2001’de düzenlediği *Avrupalı Türkiyeli Tarih Eğitimi Buluşmasına* ise Talim ve Terbiye Kurulu üyesi Ahmet Sönmez katılmıştır.

İlhan Tekeli *Tarih Öğretiminin Yeniden Yapılandırılması* atölye kitabına yazdığı ön sözde Milli Eğitim Bakanlığıyla kurdukları iletişim konusunda şu bilgiyi vermektedir: “... *Beyaz Nokta Vakfı’nın insan hakları eğitimi konusunda düzenlediği bir toplantıda MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı Orhan Özalp’le karşılaşmam yeni bir açılım getirdi. Vakfımızın genel sekreteri Orhan Silier’le beraber Talim ve Terbiye Kurulu’na yaptığımız ziyarette Vakıf ile Talim-Terbiye Kurulu arasında tarih öğretimi konusunda bir atölye çalışmasının yararlı olacağı konusunda görüş birliğine varıldı.*” (Tarih Vakfı, 2000: v-vı). Burada bahsedilen atölye 2-3 Aralık 2000 tarihinde ODTÜ’de *Türkiye’de ilk ve ortaöğretim düzeyinde tarih öğretiminin yeniden yapılandırılması* temasıyla gerçekleştirilen atölyedir. Bu atölyeye Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı Orhan Özalp başta olmak üzere Nurettin Başer, Suat Kaya, Selahattin Meydan, Ahmet Sönmez, Sami Önal, Osman Nuri Demirel, Aliye Burkey, Ahmet Bekir Palazoğlu ve Yavuz Ercan’dan oluşan geniş heyetle katılmıştır. Atölyede Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı Orhan Özalp ağırlıklı olarak Avrupa Konseyi’nin tarih eğitimi ile ilgili tavsiyeleri üzerine inşa ettiği *İlköğretim okulları ve liselerde tarih eğitimi* başlıklı bir bildiri de sunmuştur.

Aynı atölyenin açılış konuşmasını yapan tarih Vakfı Genel Sekreteri Orhan Silier de Milli Eğitim Bakanlığı ile ilgili düşüncelerini şu sözlerle dile getirmiştir: “*Dünya ve Türkiye değişirken resmi kurumlarımız da bir ölçüde değişiyor. Milli Eğitim Bakanlığı içinde de artan bir kendi kendine çeki düzen verme çabası var. Örneğin uzun bir sürecin sonunda ilk defa MEB Tarih eğitiminin iyileştirilmesi konusundaki Avrupa Konseyi projelerinin tartışılmasının bir devlet-içi çalışma olmaktan çıkartılmasını ve tarih Vakfı’nın bağımsız bir sivil toplum kuruluşu olarak bu toplantılara düzenli bütün haklara sahip bir üye olarak katılımını kabul etmiş durumda. Ne kadar sürer, gerçekten sonuca yönelik bir çalışma olur mu? Henüz belli değil... ancak bir adım. Geçenlerde sayın milli eğitim bakanını ziyaret ederek, bakanla birlikte sayın müsteşarla, sayın Talim ve Terbiye Kurulu Başkanıyla uzun uzun bu konuları konuşurken belki önümüzdeki yılların Türkiye’sinde geçmiştekinden daha iyi ve daha olumlu adımların atılabileceği izlenimini aldık...*” (Silier, 2003a: 23).

Ancak Silier 2005 yılında yayınlanan 20. Yüzyıl Avrupa Tarihi ders kitabının ön sözünde Talim ve Terbiye Kurulu’nun tutumunu yeterince olumlu bulmadığını da şu sözlerle dile getirmektedir: “... *Bu çalışmalar boyunca eleştirilen ders kitaplarına seçenek oluşturacak öğrenci ve öğretmen kitaplarının hazırlanmasının gerektirdiği mali kaynakların ve desteğin bulunmaması, proje koordinatörlerinin süreksizliği ve Talim ve Terbiye Kurulu’nun 2003 öncesinde çağdaş kitaplar için hiç şans tanımayan olumsuz tavrı Tarih Vakfı’nın alternatif kitap yazımı projelerini sürekli ertelenmesine yol açtı.*” (Alpkaya ve Alpkaya, 2005).

Tarih Vakfı ile Milli Eğitim Bakanlığı bürokrasisinin etkileşime geçtikleri bir başka platform da Avrupa Konseyi’nin düzenlediği proje toplantıları olmuştur. Bu toplantıların bazılarında hem MEB hem de Vakıf temsilcileri katılmışlardır. Örneğin 1997-2001 yılları arasında Avrupa Konseyi tarafından yürütülen 20. Yüzyıl Avrupa Tarihini Öğrenmek ve Öğretmek Projesi kapsamında 20-24 Mart 2001 tarihleri arasında Almanya’nın Bonn kentinde düzenlenen 20. Yüzyıl Avrupa Tarihini Öğrenmek ve Öğretmek Projesi Nihai Konferansı’na Tarih Vakfı temsilcisi olarak Orhan Silier, MEB temsilcileri olarak da Prof. Azmi Süslü ve Prof. Nejat Ögünç katılmıştır

(MEB, 2003). Aynı şekilde Tarih Vakfı yöneticilerinden Uygur Kocabaşoğlu Avrupa Konseyi tarafından düzenlenen *İstikrar Paketi: Güney Doğu Avrupa’da Tarih ve Eğitimi* projesi çerçevesinde 14-15 Aralık 2000 tarihleri arasında Bulgaristan-Blogoevrad’da yapılan *İstikrar Paketi: Güneydoğu Avrupa’da Tarih ve Tarih Öğretimi* çalışma grubu toplantısına, 22-24 Haziran 2001 tarihleri arasında Yugoslavya’nın Valjevo kentinde düzenlenen *Güneydoğu Avrupa’da Tarih ve Tarih Öğretimi: Güneydoğu Avrupa tarihinin öğretilmesi için yardımcı ve ek ders materyallerinin hazırlanması* toplantısına katılmıştır.

Tarih Vakfı’nın özel ziyaret ve görüşmeler gerçekleştirerek, düzenledikleri etkinliklere katılmalarını sağlayarak, ortak etkinlikler düzenleyerek ve tarih eğitimiyle ilgili çeşitli projeler kapsamında düzenlenen toplantı ve seminerlere birlikte katılarak Milli Eğitim bürokrasisiyle belirli ölçüde etkileşim sağladığı söylenebilir.

Tüm bu faaliyetlerin yanı sıra Tarih Vakfı’nın özellikle büyük kentlerde görev yapan tarih öğretmenlerinin mesleki örgütlenmelerinde ve başta Avrupa Tarih Öğretmenleri Birliği (EuroClio) olmak üzere Avrupa’daki benzeri örgütlerle iletişim ve iş birliği geliştirmelerine önayak olmaya çalıştığı da görülmektedir.

Sonuç

1991 yılında kurulan Tarih Vakfı 1993 yılında gerçekleştirdiği ilk genel kurulunda tarih eğitimi alanına özel bir önem verme kararının alınmasından sonra bu konuda yoğun bir faaliyet içerisine girmiştir. Tarih Vakfı’nın konuyla ilgili faaliyet ve çabalarını dolaylı ve doğrudan çabalar olmak üzere iki kategoride değerlendirmek mümkündür. Tarih eğitiminin Türkiye’deki mevcut tarih yazımından bağımsız düşünülmemeyeceğini kabul eden Tarih Vakfı tarih yazımının baskın olan klasik, siyasal tarih ağırlıklı yapısını postmodern anlayışa uygun olarak çeşitlendirmek, temalaştırmak ve yerelleştirmek için yoğun bir çaba içerisine girmiştir. Bu amaçla Vakıf bir yandan yerel tarih ve sözlü tarih gibi türleri toplumda tanıtmak ve yaygınlaştırmak için araştırmalar, yarışmalar, örgütlenme faaliyetleri vb. çalışmalar yürütürken diğer yandan sosyal ve kültürel tarih, gündelik yaşam, alt kültürler ve gruplar, meslekler, çalışma yaşamın, kurum ve sektör tarihin gibi farklı tarih türleri ile tartışmalı, gözardı edilen ya da görmezden gelinen konuları ön plana çıkaran kitaplar ve makaleler yayınlamış, sempozyum, atölye ve konuşma-tartışma etkinlikleri düzenlemektedir.

Tarih Vakfı’nın tarih eğitimiyle ilgili faaliyetlerini amacı Tarih eğitimi alanında dünyadaki son gelişmeler ve özellikle UNESCO, Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği’nin yaklaşımlarına ve tavsiyelerine uygun tarih eğitimi anlayışları konusunda Türkiye kamuoyunu bilgilendirerek farkındalık yaratmak, mevcut tarih eğitim sisteminin değişimi yönünde toplumsal talep yaratmak, daha önceden çeşitli gerekçelerle var olan eleştiri ve değişim taleplerini artırmak, örgütlemek ve daha geniş kitlelere mal etmek suretiyle resmi karar mekanizmaları üzerinde değişim yönünde kamuoyu baskısı oluşturmaktır. Elbette değişimin yönünü de tayin ederek postmodernizm ve küreselleşme odaklı, UNESCO, Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği’nin tavsiyeleriyle uyumlu bir tarih eğitim anlayışını Türkiye’de hâkim kılmak.

Tarih Vakfı Türkiye’deki mevcut tarih öğretim sistemini istediği yönde değiştirmek için araştırma projeleri gerçekleştirmek, sempozyum, atölye ve konferanslar düzenlemek, kitap ve makaleler yayınlamak, tarih öğretmenlerini örgütlemek ve onların Avrupa ülkelerindeki tarih öğretmenleriyle ve çeşitli meslek örgütleriyle irtibatlarını sağlamak gibi geniş bir yelpazede faaliyetlerini sürdürmüştür.

Vakıf tüm faaliyetlerini başta AB, UNESCO, Avrupa Konseyi olmak üzere ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlardan sağladığı proje desteği ile yürütmektedir.

Tarih Vakfı’nın önerdiği ezberci eğitimi dışlayan, öğrencilere bilgi yanında araştırma ve problem çözme becerilerini de içeren birçok beceri kazandırmayı önceleyen, öğrencilerin kapasitelerini sürekli geliştirmeye çalışan konu, yöntem ve materyal çeşitliliğine dayalı çok perspektifli bir tarih eğitim anlayışının hem ülkenin hem de çağdaş dünyanın gerektirdiği

donanımlara sahip nesillerin yetiştirilmesinde sunacağı katkı aşîkârdır. Bu durum aynı zamanda tarihin potansiyelinden yeterince ve olumlu yönde yararlanılması anlamına da gelmektedir. Ancak Vakfın *modernizm ve ulus devletlerin aşîldığı* ön kabulünden hareketle önerdiği ve ulusal kimlik, ortak tarih bilinci, ortak gelecek algısı gibi ulus devletlerin tutunum ideolojilerinin zayıflamasına yol açacak değişiklik ve düzenlemelerin daha mutlu ve özgür bireylerden oluşan çok kültürlü ve çok kimlikli bir dünya yaratacağı iddiasının günümüzde en azından modernleşmesini tamamlayamamış toplumlarda pratik karşılığının olmadığına sayısız örneğini görmek mümkündür. Günümüzde ulus devlet yapılarının zayıflamasının beraberinde neleri getirebileceğı az çok belirginleşmeye başlamıştır. Ulus devletlerin kolektif gelecek algısından kopan birey ya toplumsal kesimlerin kendilerini daha da dışlanmış hissettikleri ve özellikle az gelişmiş toplumlarda mikro milliyetçiliklere ya da inanç temelli radikalizme kaydıkları, bu durumun ise ne bireylere ne de toplumlara huzur ve mutluluk getirmediğı görülmektedir. Bu nedenle tarih öğretim sistemi de dâhil olmak üzere eğitim sisteminde yapılacak değişiklik ve düzenlemelerin uzun vadede yol açabileceğı sonuçların iyi hesaplanması ve toplumun ortak paydasını oluşturan ulusal kimlik, ortak tarihi bilinci ve ortak değerlerin zedelenmesine yol açacak girişimlerden sakınılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Tarih Vakfı yürüttüğü bu yoğun faaliyetlerle 2000’li yılların başlarına gelindiğinde Türkiye’deki tarih eğitimi sistemini ülke gündeminin en çok tartışılan konularından birisi haline getirmeyi başarmıştır. Tarih Vakfı’nın faaliyetleri devam ederken 2005-2006 öğretim yılından itibaren ilköğretim okullarında, 2008-2009 öğretim yılından itibaren ise liselerde *felsefi yapılandırmacılık* anlayışına geçilmiştir. Bu değişiklik kapsamında diğer tüm dersler gibi lise tarih derslerinin öğretim programları ve ders kitapları da yeni anlayışa göre yeniden hazırlanmıştır.

Bilgi-beceri, ulusallık-yerellik-evrensellik ve disiplin içi amaçlar-disiplin dışı amaçlar arasında bir denge kurmaya çalışan ve Tarih Vakfı’nın önerdiği tarih eğitimi modeliyle ana hatlarıyla örtüşen bu yeni programların kabulünde Tarih Vakfının etkisinin ne düzeyde olduğunu kestirmek zor olsa da Vakfın özellikle 2005 yılından önce gerçekleştirdiğı faaliyetlerle Türkiye’de tarih eğitimini bir ilgi alanı haline getirdiğı, başta tarih eğitimcileri olmak üzere kamuoyunun çağdaş tarih öğretim sistemlerinden haberdar olmalarında ve konuyla ilgili çağdaş bir anlayış geliştirmelerinde etkili olduğu, yarattığı bilgi, belge ve yayınlarla bugün yeni sisteme göre ders işleyen tarih öğretmenlerinin yararlanabilecekleri önemli kaynak çeşitliliğı sunduğı bir gerçektir.

KAYNAKÇA

- Akpınar Gönenç, A. (2001). *Sivil toplum: Düşünsel temelleri ve Türkiye perspektifi*. Altıkitap.
- Alpkaya, G. ve Alpkaya, F. (2005). *20. yüzyıl Dünya ve Türkiye tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Aslan, S. (2010). Sivil toplum: Kavramsal değişim ve dönüşüm. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (33), 188-212.
- Aydın, H. (2006). Postmodernizmin eğitimdeki uzantısı: Felsefi yapılandırmacılık. *Bilim ve Ütopya Dergisi*, 29, 31-38.
- Bilgili, A. S. (2014). Eğitim programlarımızda Türk-İslam sentezi meselesi (1980-2000 yılları arasındaki tartışmalara bir projeksiyon). *Kafkas Üniversitesi e-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 1-13.
- Chansel, D. (2003). *Beyaz perdedeki Avrupa: Tarih öğretimi ve sinema*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Copeaux, E. (1998). *Tarih ders kitaplarında (1931-1993) Türk tarih tezinden Türk-İslam sentezine*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- Çaha, Ö., Çaylak, A. ve Tutar, H. (2013). *TR42 bölgesi sivil toplum kuruluşları profili*. Kars: Serka Kalkınma Ajansı Raporu.
- Çakar, M. S., Işık, F., Mehmetoğlu, M., Sadıkoğlu, E., Önen, R. ve Tan, S. (2010). *Ortaöğretim Kürt dili ve edebiyatı ders kitabı*. İstanbul: Tarih Vakfı Yay.
- Çalışkan, B. ve Şahbudak, E. (2005). *20. Yüzyılda Dünya ve Türkiye tarihi öğretmen kitabı: Yardımcı yazılar ve öneriler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Çavdar, A. (2001). Tarihçinin mutfağı: Tarih Vakfı kolektif bir mutfağın ürünüdür. *Toplumsal Tarih*, 96, 60-63.
- Çayır, K. (2014). *Biz kimiz? Ders kitaplarında kimlik, yurttaşlık, haklar*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- İçduygu, A., Meydanoglu Z. ve Sert, D. Ş. (2011). *Türkiye’de sivil toplum: Bir dönüm noktası: CIVICUS uluslararası sivil toplum endeksi projesi (STEP) Türkiye ülke raporu II*, İstanbul: TÜSEV Yayınları.
- Kahyaoğlu, D., Yaman, N., Demirkuş, A., Aköz, E., Sungur, H., Kandaku, I. ve Küçükosman, Ö. (2014). *Uygarlıklar tarihi I, öğrenci ve öğretmenler için çalışma kitabı*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Kahyaoğlu, D., Yaman, N., Demirkuş, A., Aköz, E., Sungur, H. ve Küçükosman, Ö. (2014). *Uygarlıklar tarihi II, öğrenci ve Öğretmenler için çalışma kitabı*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Karan, U. (2015). *Eğitim sisteminde ayrımcılığın izlenmesi rehberi*. İstanbul: GM Matbaacılık ve Tic. A.Ş.
- Karasar, N. (1984). *Bilimsel araştırma metodu*. Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık.
- Kaya, N. (2015). *Türkiye eğitim sisteminde renk, etnik köken, dil, din ve inanç temelli ayrımcılık*. İstanbul: G. M. Matbaacılık ve Tic. A.Ş., İstanbul, 2015.
- Keyman, F. (2006). *Türkiye’de sivil toplumun serüveni: İmkânsızlıklar içinde bir vaha*. Ankara: STGM Yayını.
- Köker, O. (2001). Tarih Vakfı genel sekreteri Orhan Silier’le söyleşi: Tarih Vakfı’nın on yılı. *Toplumsal Tarih*, 93, 22-29.
- MEB (2003). *Avrupa Konseyi tarih projeleri*. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Planlama-Araştırma ve Dökümantasyon Daire Başkanlığı.
- MEB (2007). *9. sınıf tarih dersi öğretim programı*. 10 Mayıs 2016 tarihinde <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx?islem=2&kno=98> adresinden erişildi.
- MEB (2008a). *10. sınıf tarih dersi öğretim programı*. 10 Mayıs 2016 tarihinde <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx?islem=1&kno=96> adresinden erişildi.
- MEB (2008b). *Çağdaş Türk ve dünya tarihi dersi öğretim programı*. 10 Mayıs 2016 tarihinde <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx?islem=1&kno=60> adresinden erişildi.
- MEB (2009). *11. sınıf tarih dersi öğretim programı*. 10 Mayıs 2016 tarihinde <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx?islem=1&kno=97> adresinden erişildi.
- MEB (2010). *T.C. inkılâp tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı*. 10 Mayıs 2016 tarihinde <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx?islem=1&kno=95> adresinden erişildi.
- Özen, H. (2001) Tarih Vakfı’nın kuruluş sürecine ilişkin bazı belgeler: Türkiye Sosyal Tarih Vakfı’ndan Tarih Vakfı’na. *Toplumsal Tarih*, 117, 19-21.

- Öztürk M. ve Yolaç, M. (2002). Tarihi silahsızlandırmak: Çağdaş bir tarih eğitimi. *Toplumsal Tarih*, 100, 32.
- Paksoy, A. K. (2007). Tarih eğitimi üzerinden Türkiye Cumhuriyeti ulus devletini sorgulamak yada Kemalizmle hesaplaşmak. *Mülkiye*, XXXI, 257, 88-154.
- Pingel, F. (2003a). *Ders kitaplarını araştırma ve düzeltme rehberi UNESCO*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Pingel, F. (2003b). *Avrupa evi: Ders kitaplarında 20. yüzyıl Avrupası*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Silier, O. (2002). Geleceğe nasıl bir yatırım yapıyoruz? *Toplumsal Tarih*, 105, 2-3.
- Silier, O. (2003a). Açılış konuşması. *Tarih eğitime eleştirel yaklaşımlar*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, 195-202.
- Silier, O. (2003b). Tarih eğitiminde yeni bir modele ihtiyacımız var. *Tarih Eğitime Eleştirel Yaklaşımlar*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, 195-202.
- Stradling, R. (2003). *20. yüzyıl Avrupa tarihi nasıl öğretilmeli?* İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları. Tarih Vakfı (1991a). Hakkımızda. 11 Mayıs 2016 tarihinde <http://tarihvakfi.org.tr/Icerik/hakkimizda/24> adresinden erişildi.
- Tarih Vakfı (1991b). Tarih Vakfı tüzüğü. 12 Mayıs 2016 tarihinde <http://tarihvakfi.org.tr/Icerik/vakiftuzugu/28> adresinden erişildi.
- Tarih Vakfı (1991c). Çalışma alanları ve işbirliği yaklaşımı. 12 Mayıs 2016 tarihinde <http://tarihvakfi.org.tr/Icerik/hakkimizda/24> adresinden erişildi.
- Tarih Vakfı (1991ç). Kurucu mütevelliler. 11 mayıs 2016 tarihinde <http://tarihvakfi.org.tr/Icerik/girisimkuruluvemutevelliler/19> adresinden erişildi.
- Tarih Vakfı (1991d). Toplumsal Tarih dergisi. 10 Mayıs 2016 tarihinde <http://tarihvakfi.org.tr/YayinDetay/toplumsaltarihdergisi/786> adresinden erişildi.
- Tarih Vakfı (1991e). İstanbul dergisi. 10 Mayıs 2016 tarihinde <http://tarihvakfi.org.tr/YayinDetay/istanbuldergisi/17> adresinden erişildi.
- Tarih Vakfı (1991f). New Perspectives on Turkey. 10 Mayıs 2016 tarihinde <https://ejts.revues.org/3294> adresinden erişildi.
- Tarih Vakfı (1991g). Yine, yeni: Dünya kenti İstanbul. 10 Mayıs 2016 tarihinde <http://tarihvakfi.org.tr/EtkinlikDetay/yine,yenidunyakentiistanbul/4> adresinden erişildi.
- Tarih Vakfı (1991h). Destekçilerimiz. 11 Kasım 2012 tarihinde www.tarihvakfi.org.tr/cms/tarih-vakfi/destekcilerimiz adresinden erişildi.
- Tarih Vakfı (1995). *Tarih öğretimi ve ders kitapları: 1994 Buca Sempozyumu*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tarih Vakfı (1998). *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e problemler, araştırmalar, tartışmalar*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tarih Vakfı (2000). *Tarih öğretiminin yeniden yapılandırılması*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Tarih Vakfı (2003a). *Tarih eğitime eleştirel yaklaşımlar, Avrupalı-Türkiyeli tarih eğitimcileri buluşması (Ekim 2001-Kasım 2002)*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

- Tarih Vakfı (2003b). *Tarihin kötüye kullanımı: Tarihi kötüye kullanma biçimleriyle yüzleşmek*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Tarih Vakfı (2003c). *Tarih öğretiminde çoğulcu ve hoşgörülü bir yaklaşıma doğru*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Tarih Vakfı (2009). Ders kitaplarında insan hakları II projesi bulgular ve tavsiyeler raporu. 30 Nisan 2016 tarihinde <http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/b/u/bulgular-tavsiyeler-raporu.pdf> adresinden erişildi.
- Tarih Vakfı (2007). *Tarih eğitimi ve tarihte ‘öteki’ sorunu*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tarih Vakfı (2010). *Toplumsal ve siyasal çatışmaların yaşandığı toplumlarda uzlaşma aracı olarak eğitimin rolü projesi tavsiyeler raporu*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Tekeli, İ. (1995). Küreselleşen dünyada tarih öğretiminin amaçları ne olabilir? *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları: 1994 Buca Sempozyumu*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2000). Küreselleşen bir dünyada tarih öğretiminin amaçları ne olmalıdır? *Tarih Öğretiminin Yeniden Yapılandırılması*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 34-42.
- Tekeli, İ. (2000). Önsöz. *Tarih Öğretiminin Yeniden Yapılandırılması*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 101-134.
- Tekeli, İ. (1998). *Tarih bilinci ve gençlik: Karşılaştırmalı Avrupa ve Türkiye araştırması*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2002). *Yaratıcı ve çağdaş bir tarih eğitimi için: İlköğretimde ve liselerde tarih eğitiminin yeniden yapılandırılması konusunda kavramsal bir çerçeve*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Tekeli, İ. (2007). *Birlikte yazılan ve öğrenilen bir tarihe doğru*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2007). Yaratıcı ve çağdaş bir tarih eğitimi için: İlköğretimde ve liselerde tarih eğitiminin yeniden yapılandırılması konusunda kavramsal bir çerçeve. *Birlikte Yazılan ve Öğrenilen Bir Tarihe Doğru*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 101-134.
- Tunçay, M. (1994). Sunuş. *Toplumsal Tarih*, 1, 1-2.
- Tunçay, M. (2003). Toplumsal Tarih 10 yaşında. *Toplumsal Tarih*, 120, 2-3.
- Tüba (2004). Ders kitaplarında insan hakları projesi tavsiyeler. 30 Nisan 2016 tarihinde <http://www.tuba.gov.tr/upload/files/insanhaklari.pdf> adresinden erişildi.
- Yeniçeri, Ö. (2012). Gerçekte tartışılması gereken sorun ve eğitim. *Türk Yurdu*, 296, 6-9.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2003). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yay.

Extended English Abstract

A number of internal and external factors since the second half of the 1980s caused civil society in Turkey to live and start to participate more in academic, social and political systems. Those years were also a period when discussions and criticism with regard to the education system in general and history education and textbooks, in particular, increased in parallel with the developments in civil society. During this period, the focal point of criticisms on history education consists of lesson contents around the concepts of *official history* and *Turk-Islam synthesis* and *rote-learning based education system*.

The objective of this study is to reveal the opinions and activities of the History Foundation¹³ founded in 1991 and actively involved in the subjects of history education and textbooks that have been among the important points at issue of the period since 1993 and its effects on the history education system in Turkey. In this study, *general survey model* and *document review* methods were used. Within the study, various written and electronic documents published by the Foundation were benefited from.

With reference to the assumption that nation states have entered a period to be surpassed, the History Foundation argues that history education needs to be structured in such a way to meet the needs of a globalized world where people can see themselves as members of more than one communities. The Foundation suggests a history education model that will enable the improvement of the history consciousness of students, help them to form a modern sense of identity and enable them to improve their capacities. Therefore, it emphasizes that history education programs must have a structure considering to bring not only information but also skills, being flexible to provide subject choices for teachers and students and enabling students to have their own history understanding with the methods and techniques which also include non-class activities.

The History Foundation carried on an intensive activity to create awareness, consciousness and social demand with regard to the alteration and transformation need in the field of history education by presenting scientific developments related to history education, relevant implementations in developed countries and the opinions and expectations of international institutions such as UNESCO, the European Council and European Union regarding history education to the Turkish public. These activities enabled academicians and history teachers being in the first place and people interested in the subject to follow the latest developments related to new history education approaches, lesson contents, methods, and techniques.

It is possible to group the activities performed by the History Foundation to provide alteration and transformation in the field of history education in Turkey under the headings of *research, symposiums, workshops and conferences, publishing and establishing communication through official decision mechanisms*.

The research projects of the Foundation related to history education and textbooks are: *Human Rights in Textbooks I Project*, *Human Rights in Textbooks II Project*, *Human Rights in Textbooks III Project*, *The Role of Education as a Reconciliation Mediator in the Societies Experiencing Social and Political Conflicts Project*, and *The Mobilization of Civil Society to Follow Inequality in the Formal Education System in Turkey (Following Discrimination in Education) Project*.

The Foundation organized primarily the following symposiums and workshops on history education and textbooks: History Education and Textbooks Symposium between 29 September - 1 October 1994, the 2nd International History Congress themed *History education and other problems in history* between 8-10 June 1995, Re-structuring History Education Workshop between 2-3 December 2000, and The Meeting of European and Turkish History Educators in 2001 and 2002. The notifications and discussion texts presented in these activities were published in a book by the Foundation.

The publications of the History Foundation on history education can be divided into two groups as *books* and *Social History* magazine. The Foundation generally published the books prepared by the European Council within the *Learning and Teaching European History in the 20th century Project*, some publications of UNESCO and symposiums and workshops on history education organized by the

¹³ When the Foundation was established, its first name was the Economic and Social History Foundation of Turkey and it was changed to the History Foundation in 2005. In this study, the History Foundation, which is the name of the Foundation known by the public, was used.

Foundation into a book. However, even a little, other books were also published apart from these categories. *Social History* magazine, which is among the periodicals of the History Foundation, also includes articles related to the history education and textbooks in Turkey and articles and news related to the relevant developments in Europe. Furthermore, the magazine addressed the subject of history education and textbooks in the form of a special document under the title *Disarming History: A Modern History Education* in its 100th issue published in April 2000.

The History Foundation authorities sometimes established direct or indirect contact with the Ministry of National Education and the ministry bureaucracy concerning history education and textbooks in Turkey.

It is obvious that a multi-perspective history education understanding suggested by the History Foundation which excludes rote-learning based education system, gives priority to bringing students many skills including research and problem solving skills along with knowledge, which is based on subject, method and material diversity trying to continuously improve students’ capacities, will contribute to bringing up a generation with necessary requirements of both Turkey and modern world. However, with the reference to the pre-acceptance that *modernism and nation states are surpassed*, it is possible to see numerous examples of the claim of the Foundation that the alterations and regulations that will cause nation states to weaken their attitude ideologies, such as the national identity, common history consciousness, and common future perception, will create a multi-cultural and multi-identity world with happier and freer individuals does not have any practical response in the communities that have not completed at least their modernization today. Because it is clear that the individuals or groups that stay out of the modernization project of nation states feel even more rejected and are dispersed in micro-nationalism or faith-based radicalism especially in less developed societies, and this result does not bring peace and happiness to individuals or the world. Therefore, it is considered that it will be useful to realize the alterations and regulations to be made in the education system including history education system without damaging national identity, common history consciousness and common values constituting the common ground of the society.

As a result of the activities conducted by the History Foundation, it achieved to make history education system one of the most discussed subjects in Turkey in the early 2000s. While the activities of the History Education were continuing, the constructivist education understanding was chosen in elementary schools in the 2005-2006 academic year and in high schools in the 2008-2009 academic year. Within this scope, history curriculums and textbooks were reprepared according to the new understanding. Although it is difficult to anticipate the effect of the History Foundation on the acceptance of these new programs trying to balance between knowledge-skills, nationality-locality-universality and external and intra-discipline purposes and complying with the history education model suggested by the History Foundation with its main lines, it is a true fact that the Foundation has turned history education in Turkey to a sphere of interest with the activities it has performed especially before 2005, contributed to a modern understanding concerning the subject and created significant resource diversity for the use of history teachers who nowadays teach lessons based on the new system with the information, documents and publications it has produced.